

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Historie
Studijní program: B7505 Specializace v pedagogice
Studijní obor Historie se zaměřením na vzdělávání
(kombinace): Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

**OHLAS VELKÉ ŘÍJNOVÉ SOCIALISTICKÉ
REVOLUCE V DOBOVÉM ČESKÉM
(ČESKOSLOVENSKÉM) A RUSKÉM TISKU**

THE RESPONSES TOWARDS THE GREAT OCTOBER SOCIALIST
REVOLUTION IN THE CONTEMPORARY CZECH
(CZECHOSLOVAK) AND RUSSIAN NEWSPAPERS AND
JOURNALS

Bakalářská práce: 10–FP–KHI–053

Autor:
Barbora Vejmělková

Podpis:

Adresa:
Demlova 3583/3
586 01, Jihlava

Vedoucí práce: PhDr. Stanislav Tumis, M. A., Ph. D.

Konzultant: PhDr. Jaromír Soukup, Ph. D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
82	0	0	0	0	7

V Liberci dne: 20. 7. 2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra historie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Barboru Vejmělkovou

adresa: Demlova 3, 586 01 Jihlava

studijní obor (kombinace): Historie + Německý jazyk

Název BP: **Ohlas Velké říjnové socialistické revoluce v dobovém českém (československém) a ruském tisku**

Název BP v angličtině: **The Responses towards the Great October Socialist Revolution in the Contemporary Czech (Czechoslovak) and Russian Newspapers and Journals**

Vedoucí práce: PhDr. Stanislav Tumis, M. A., Ph.D.

Konzultant: PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Termín odevzdání: 15. května 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 17. dubna 2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): Barbora Vejmělková

Datum: 4. 6. 2009

Podpis: Vejmělková

- Název BP: **Ohlas Velké říjnové socialistické revoluce v dobovém českém (československém) a ruském tisku**
- Vedoucí práce: PhDr. Stanislav Tumis, M.A., Ph.D.
- Cíl: Cílem bakalářské práce je analyzovat ohlas Velké říjnové socialistické revoluce v Rusku na základě novinových a časopiseckých článků v československém a ruském dobovém tisku. Metoda komparace umožní porovnat rozdíly v pohledu na říjnovou revoluci a různých názorových proudů v Rusku a v českých zemích. V úvodu se autorka bude zabývat vznikem bolševického hnutí a příčinami vypuknutí Velké říjnové socialistické revoluce. V samotné práci se soustředí především na nástup diktatury proletariátu a její nastolení v Rusku. Prostřednictvím novinových článků porovná ohlasy na politické dění. Zaměří se na to, jak novináři zprostředkovávali informace čtenářům z českých zemí, které byly stále ještě účastníkem první světové války. V závěru rozebere práci nejen ruských, ale i československých novinářů a jejich metody a přístupy k informovanosti o situaci v Rusku.
- Požadavky: Bakalářská práce bude zpracována na základě prostudované literatury, dále na základě analýzy novinových a časopiseckých článků tehdejší doby, popřípadě dalších archivních dokumentů, memoárové literatury atd.
- Metody: Autorka bude především analyzovat archivní, novinový a časopisecký materiál. Komparativní metodou porovná odraz politického dění na stránkách ruských a československých novin.
- Literatura: -Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky
-Slovanský ústav Akademie věd České republiky

-ASTROV, V. - SLJEPKOV, A. - THOMAS, J., *Dějiny ruské revoluce 1917*, Praha 1925
-JAKOVLEV, A., *Rusko plné křížů: od vpádu do pádu bolševismu*, Brno 2008
-JANÁČEK, F. - SLÁDEK, J., *V revoluci a po revoluci: kapitoly z dějin leninské politiky*, Praha 1967
-*Ohlasy českého a slovenského tisku na Velkou říjnovou socialistickou revoluci z let 1917 až 1924*, Praha 1967
-PIPES, R., *Dějiny ruské revoluce*, Praha 1998
-ŘÍHA, O., *Ohlas říjnové revoluce v ČSR*, Praha 1957
-*Říjen 1917: vzpomínky na jeho ohlas u nás*, Praha 1957
-TIŠČENKO, D., *Velká říjnová socialistická revoluce: K dějinám dělnického hnutí v Rusku 1861-1937*, Praha 1952
-český, československý a ruský tisk

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 20. 07. 2010.

Barbora Vejmělková

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat především vedoucímu bakalářské práce PhDr. Stanislavu Tumisovi, M. A., Ph.D. za podnětné připomínky a rady při zpracovávání práce, dále pak zaměstnancům Národního archivu v Praze, Státního okresního archivu Liberec a Slovanské knihovny za jejich vstřícnost, ochotu a pomoc, bez nichž by tato práce jen těžko vznikla. Rodině vděčím za morální podporu, pomoc a cenné rady.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá ohlasem říjnového převratu v roce 1917 v ruském a českém (československém) tisku. V úvodní kapitole autorka analyzuje příčiny a průběh Velké říjnové socialistické revoluce. V dalších kapitolách hodnotí pomocí komparativní a analytické metody, jak novináři referovali o popřevratových událostech a jaká stanoviska k nim jednotlivé listy zaujímaly. V závěru shrnuje získané poznatky a práci novinářů.

Bolševici

Buržoazie

Český (československý) tisk

Lenin

Menševici

Proletariát

Regionální tisk

Revoluce

Ruský tisk

Velká říjnová socialistická revoluce

Summary

My BA thesis is about the response to the revolution in October 1917 in Russian and Czech (Czechoslovak) Newspapers and Journals. In the introductory chapter author analyses the causes of the October revolution and its history. In the following chapters author evaluates the review of journalists about events which happened after the revolution through comparative and analytical methods. There is also involved the point of view of particular newspaper. In conclusion the acquired pieces of knowledge and the effort of journalists are summarised.

Bolshevists

Bourgeoisie

Czech (Czechoslovak) press

Lenin

Mensheviks

Proletariate

Regional press

Revolution

Russian task

The Great October Socialist Revolution

Zusammenfassung

Die Bachelorarbeit beschäftigt sich mit dem Widerhall Oktoberputsch im Jahre 1917 in der russischen Presse und in der tschechischen (tschechoslowakischen) Presse. Im Einleitungskapitel werden die Ursachen und der Verlauf der Großen Sozialistischen Oktoberrevolution analysiert. In folgenden Kapiteln werden mit Hilfe der komparativen und analytischen Methoden gewertet, wie die Journalisten über Ereignisse nach dem Oktoberputsch berichteten und welche Standpunkte zu den Ereignissen einzelne Zeitungen einnahmen. Zum Schluss werden die gewonnenen Erkenntnisse und die Arbeit der Journalisten zusammengefasst.

Bolschewiki

Bourgeoisie

Tschechische (Tschechoslowakische) Presse

Lenin

Menschen

Proletariat

Regionale Presse

Revolution

Russische Presse

Große Sozialistische Oktoberrevolution

Obsah

Úvod.....	10
1 Příčiny a průběh revoluce.....	12
1.1 Upevnění moci bolševiků.....	15
1.2 Průběh revoluce.....	17
2 Český tisk.....	23
2.1 Právo lidu.....	23
2.1.1 Psalo se v Právu lidu.....	24
2.2 Národní listy	27
2.2.1 Psalo se v Národních listech.....	28
2.3 České slovo.....	32
2.3.1 Psalo se v Českém slově.....	33
2.4 Venkov.....	35
2.4.1 Psalo se ve Venkově.....	36
2.5 Komparace českého tisku.....	37
3 Ruský tisk.....	41
3.1 Pravda.....	41
3.1.1 Psalo se v Pravdě.....	42
3.2 Petrohradská pravda.....	45
3.2.1 Psalo se v Petrohradské pravdě.....	45
3.3 Nový život.....	49
3.3.1 Psalo se v Novém životě.....	49
3.4 Komparace ruského tisku.....	51
4 Regionální tisk.....	54
4.1 Reichenberger Deutsche Volkszeitung.....	54
4.1.1 Psalo se v Reichenberger Deutsche Volkszeitung.....	55
4.2 Reichenberger Zeitung.....	56
4.2.1 Psalo se v Reichenberger Zeitung.....	58
4.3 Ještědský obzor.....	62
4.3.1 Psalo se v Ještědském obzoru.....	63
4.4 Komparace regionálního tisku.....	65
Závěr	68
Seznam zkratk.....	71
Použité prameny, literatura a internetové zdroje.....	72
Seznam příloh	75

Úvod

O Velké říjnové socialistické revoluci pojednává řada odborných monografií a dodnes se o ni zajímá široká veřejnost. Jednou z nejvýznamnějších událostí ruských dějin jsem se rozhodla zabývat i já. Tématem bakalářské práce, jak už sám název napovídá, je ohlas říjnového, respektive listopadového převratu v českém, ruském a regionálním tisku. První kapitola analyzuje příčiny a průběh revoluce, v dalších rozebírám prostřednictvím novinových článků, jak tehdejší žurnalisté informovali veřejnost o dění v Rusku a jaká stanoviska zastávaly jednotlivé listy k popřevratovému dění.

V listopadu 1917 se k moci dostali bolševici. Tato strana ve svém programu deklarovala, že bude usilovat o zlepšení životních podmínek lidí, především dělníků. Z článků se budu snažit vyhodnotit, zda tomu tak bylo či zda se situace spíše nezhoršila, dále jak se bolševici potýkali s opozicí a jakými metodami prosazovali svůj program. Zajímat mne bude také to, do jaké míry novináři ovlivňovali a manipulovali míněním veřejnosti. Soustředím se rovněž na jednotlivé významné události z let 1917 - 1921, například na podepsání brestlitevského míru, na atentát na Lenina, na život prostých lidí často sužovaných hladomorem a nemocemi apod.

Při psaní práce použiji především komparativní metodu, která mi umožní porovnat odraz politického dění z hlediska odlišných názorových proudů v jednotlivých zemích. Rozdílný bude i pohled na samotný převrat. Prostřednictvím analytické metody budu rozebírat, o čem novináři psali a jak pojednávali o jednotlivých problémech. Zhodnotím rovněž hloubku a míru informací předkládaných čtenáři. České země se účastnily první světové války, proto mne bude zajímat, kolik informací sem z Ruska přicházelo a odkud.

Při psaní úvodní kapitoly budu vycházet především z monografií, které pojednávají komplexně o dějinách počátku 20. století. Kniha Orlanda Figese s názvem Lidská tragédie začíná rokem 1891, kdy ještě vládla dynastie

Romanovců, jejíž působení analyzuje. Publikace se věnuje také převratu a dění po něm. Neopomíjí fakt, že dějiny tvoří nejen politika, ale také hospodářství, kultura a umělci, církev a prostý lid. Fíges prostudoval nově zveřejněný materiál, díky němuž upozornil na mylnost názorů uvedených ve starších dílech. Richard Pipes se ve své knize Dějiny ruské revoluce soustředil především na dějiny politické a s nimi úzce spjaté hospodářství s přihlédnutím na kulturu a život prostých lidí. Stručným a uceleným přehledem dějin Ruska v letech 1917-1924 je monografie Václava Vebera Leninova vláda. Další monografie už jen doplňují informace či se liší metodami zpracování problematiky.

Samotná práce sestává z českých, ruských a regionálních (německy i česky psaných) novinových článků a analytického a komparativního náhledu na ně. Noviny jsem vybírala především tak, aby byla jasně patrná rozdílná stanoviska k dění v Rusku. Z českých listů jsem zvolila „Právo lidu“, orgán Československé strany sociálně demokratické, čili levicově orientované, dále „Národní listy“ jako opoziční noviny české průmyslové buržoazie, „Venkov“ zastával stanoviska agrárníků, tedy středních rolníků a zemědělského proletariátu a „České slovo“ se stalo ústředním orgánem národních socialistů. „Pravda“ a „Petrohradská pravda“ byly tiskem bolševiků v Moskvě a Petrohradě, „Nový život“ potom orgánem menševiků-internacionalistů, kteří v Rusku působili jako opozice vůči bolševikům. Co se regionálního tisku týče, „Reichenberger Zeitung“ byly politicky nevyhraněné noviny, „Reichenberger Deutsche Volkszeitung“ se staly oficiálním orgánem magistrátu a posléze Německé lidové strany. „Ještědský obzor“ zastával stanoviska Československé sociální demokracie v Podještědí.

1 Příčiny a průběh revoluce

Slovo revoluce pochází z latinského slovesa *revolvere*, což znamená kroužit, otáčet se, obíhat a v minulosti se používalo v souvislosti s označením pohybu planet. Pokud bychom se zeptali ruského rolníka z počátku minulého století na to, co si on představuje pod pojmem revoluce, odpověděl by nejspíše slovem „samovolščina“, tedy „každý si může dělat, co se mu zlíbí“.¹ V současné době výraz revoluce charakterizuje rychlý, výrazný přechod, prudkou změnu.

Říjnová revoluce v roce 1917 ve své podstatě ani revolucí nebyla. Jednalo se spíše o puč či převrat. Svržení tzv. Prozatímní vlády a události tomu předcházející byly plánované a organizované. Vládní moc uchvátil malý okruh lidí se souhlasem značné části obyvatel ruského státu, ovšem bez jejich účasti. Za revoluci lze považovat pouze tu únorovou, při níž se Rusko definitivně zbavilo carismu díky spontánním nepokojům rolníků a lidí ve městech. Situace byla nejhorší především v Petrohradě, kde přišlo o práci 20 000 dělníků z důvodu uzavření továren či kvůli stávkám. Na Něvském náměstí davy skandovaly: „Pryč se samoděržavím! Pryč s válkou!“ Docházelo k rabování obchodů s potravinami, jehož příčinou byl nedostatek chleba, na který stály ženy dlouhé fronty. Rusko se v důsledku těchto událostí výrazněji sblížilo se západními spojenci a začalo budovat moderní politický systém. Pavel Nikolajevič Miljukov² v takové revoluci viděl poslední možnost národa, jak se vypořádat se zcela zaostalým státním zřízením a sociální strukturou.³

Pro pochopení dějin ruské revoluce je také nezbytné věnovat pozornost ideologii a politice. Po říjnovém převratu se bolševici, reprezentující dělníky

¹ PIPES, R., *Dějiny ruské revoluce*, Praha 1998, s. 9.

² Ruský historik a politik, univerzitní profesor. V roce 1917 se stal ministrem zahraničí Prozatímní vlády. Po říjnovém převratu spolupracoval s kontrarevolucionáři. Od roku 1920 žil v emigraci.

³ *Interpretace ruské revoluce 1917*, Brno 2008, s. 60.

a rolníky, chopili státní moci v Rusku a předali ji sovětům.⁴ Hlavním dějištěm revoluce se stal Petrohrad. Únorová (březnová)⁵ revoluce a následný říjnový (listopadový) puč byly logickým důsledkem procesu, který začal již v průběhu první světové války v roce 1915. Slovy Johna Reeda „ovládli zkorumpovaní reakcionáři carský dvůr, záměrně se rozhodli zničit Rusko, aby mohli uzavřít separátní mír s Německem“.⁶ Majetné třídy v Rusku chtěly pouze politickou revoluci,⁷ díky níž by moc cara připadla jim. Lidé si přáli průmyslovou a zemědělskou demokracii.⁸ Politická revoluce v Rusku nakonec přerostla v revoluci sociální⁹ i přes to, že menševici¹⁰ a socialističtí revolucionáři byli přesvědčeni, že Rusko není pro takovou revoluci hospodářsky zralé. Jejím vyvrcholením bylo nastolení bolševismu.¹¹

Augustin Souchy¹² se domníval, že ruská revoluce vypukla proto, že Rusko prohrávalo válku.¹³ Velká francouzská revoluce bojovala proti feudalismu, ruská proti carismu. Všichni byli revolucí nadšeni, ale už

⁴ Sověty (česky rady) - původně stávkové orgány ruských dělníků, později politické organizace. Velkou roli hrály v politickém životě demokratického Ruska roku 1917. Bolševici je zneužili tím, že využili jejich organizace a vydávali svou vládu za vládu sovětů. Ve skutečnosti neposkytli sovětům téměř žádné pravomoci. Měly pouze skrýt totalitní diktaturu.

⁵ V Rusku platil juliánský kalendář, který se "zpožďoval" o 13 dnů oproti gregoriánskému, platnému ve zbytku Evropy. Proto revoluce proběhla v únoru, respektive v březnu podle gregoriánského kalendáře.

⁶ REED, J., *Deset dnů, které otřásl světem*, Praha 1982, s. 15.

⁷ Revoluce by vzala moc carovi a předala ji do rukou majetnějších vrstev. Ty chtěly, aby se z Ruska stala konstituční monarchie, jakou byla Anglie.

⁸ Jakmile si majetné třídy uvědomily vzrůst moci lidových revolučních organizací, jež byly výsledkem snah pracujících o vytvoření demokratických institucí v jejich pracovištích, pokoušely se je zničit a revoluci zastavit. Aby odstranily vládu Kerenského a sovětů, dezorganizovaly dopravu a vyprovokovaly vnitřní nepokoje. Aby rozdrtily závodní rady, zavíraly továrny a zadržovaly palivo a suroviny. Aby zlomily armádní výbory na frontě, obnovily trest smrti a shovívavě přehlížely vojenské porážky.

⁹ Moc, která dříve náležela stranám, vládám a parlamentům, přechází do rukou různých občanských hnutí.

¹⁰ Jedna z frakcí původní sociální demokracie. Další tvořili bolševici.

¹¹ Bolševismus označuje Leninovu představu revoluční centralizované politické strany s pevnou ideologií, která principiálně nesouhlasí s jinými názory, ani se vznikem frakcí. Bolševismus později zásadně odmítal vznik politické či názorové menšiny a přeměnil se na ideový diktát vedení strany. Různými prostředky si vynucoval názorovou a politickou jednotu. Tento myšlenkový směr vznikl ještě za vlády Mikuláše II.

¹² Německý anarchista, antimilitarista a novinář. Na pozvání Lenina přijel do Moskvy, nikdy nevstoupil do komunistické strany.

¹³ UTITZ, B., *Svědkové revoluce: Někdejší spolupracovníci Hitlera a Stalina vypovídají*, Praha 1990, s. 99.

po roce věděli, že není všechno tak, jak si původně představovali. Mír, půda a dělnická kontrola v závodech - to byly hlavní cíle říjnového puče. Dělníci stávkovali, rolníci zapalovali sídla svých pánů a zabírali velkostatky, vojáci dezertovali z front. Podnikatelé, statkáři a důstojníci ovšem i nadále razantně odmítali jakékoli demokratické změny. Dělníci si od revoluce slibovali, že budou moci regulovat poměry v dílnách, stanovit výši mezd, pracovní podmínky, bojovat proti sabotážím a snižování produkce. Zaměstnavatele obviňovali z průmyslové krize.¹⁴

Říjnové povstání bylo ovšem i státním převratem. „Proběhlo v rámci sociální revoluce a vycházelo z představy lidu, který v moci Sovětu viděl negaci státu a usiloval o nastolení vlastní vlády. Politické vakuum, které tato sociální revoluce přinesla, umožnilo bolševikům dostat se k moci ve městech a během podzimu a v zimě roku 1917 svou diktaturu upevnit.“¹⁵

Kdyby se podle Pipesa v roce 1917 bolševici v Rusku nechopili moci, tak by se svět po první světové válce dříve nebo později víceméně vrátil do normálních kolejí.¹⁶ S tímto názorem se ztotožňuje i John Reed. „Bolševici nebyli destruktivní stranou v Rusku, která by měla konstruktivní program i moc, aby ho vnutila. Kdyby se v pravý čas neujali vlády, do prosince by byla bez pochyby v Petrohradě a v Moskvě vojska císařského Německa a v Rusku by opět vládl car.“¹⁷ Patrně nejpronikavější postřeh o bolševicích napsal roku 1920 Masaryk: „Odstranili cara, ale neodstranili carismus.“¹⁸

¹⁴ UTITZ, c. d., s. 129.

¹⁵ FIGES, O., *Lidská tragédie: ruská revoluce 1891-1924*, Praha 2000, s. 438.

¹⁶ *Interpretace ruské revoluce 1917*, c. d., s. 89.

¹⁷ REED, c. d., s. 17.

¹⁸ MOULIS, V., *Běsové ruské revoluce*, Praha 2002, s. 11.

1.1 Upevnění moci bolševiků

Bez snahy bolševiků získat definitivně moc v Rusku by se žádný říjnový převrat neuskutečnil. Leninova frakce ruské sociální demokracie dostala název „bolševici“ na druhém stranickém sjezdu v Londýně roku 1903. Sociální demokracie se rozštěpila na dvě frakce. Své křídlo nazval Lenin¹⁹ jako bolševické (bolšinstvo = většina) a martovce za menševiky (menšinstvo = menšina). Kupodivu toto označení přijali i Leninovi odpůrci. „V roce 1912 ustavil Lenin v Praze bolševiky jako samostatnou stranu.“²⁰ Stoupenci bolševiků se rekrutovali z řad dělníků a rolníků.

Sám Lenin charakterizoval bolševiky jako stranu rolnického i průmyslového proletariátu.²¹ Chápali se jako ochránci rolnických sovětů, sovětů dělnických a vojenských. Sověty považoval za nejdokonalejší zástupce lidu - dělníků v továrnách a dolech a dělníků na polích. Každý, kdo by se pokusil rozpustit sověty, dopustil by se protidemokratického a kontrarevolučního činu. V předmluvě své knihy Vladislav Moulis²² popisuje bolševiky jako „nejextrémnější levicovou předrevoluční stranu ruského politického spektra, navazuje na ilegální proudy nejnesmiřitelnějších odpůrců carismu v minulém století“.²³ Po říjnovém převratu se bolševici snažili soustředit veškerou moc do rukou strany a pomocí teroru smést politickou opozici. Výkonnou moc převedli na sověty, tovární organizace, vojenské výbory a ostatní formy třídní vlády, čímž se snažili zničit státní hierarchii.²⁴

Lenin si byl vědom skutečnosti, že nemá šanci získat obyvatelstvo pro svůj program, a tudíž ho musí k souhlasu donutit. Ve snaze co nejvíce eliminovat odpor se bolševici vrhli do nelítostného boje proti „kontrarevolucionářům“. Stranám,

¹⁹ Vladimir Iljič Lenin, vlastním jménem Vladimir Iljič Uljanov, byl ruský komunistický politik a revolucionář, vůdce bolševické strany.

²⁰ ŠVANKMAJER, M., *Dějiny Ruska*, Praha 1995, s. 288.

²¹ Podle marxistických klasiků je proletariát třída, jejíž příslušníci (proletáři, dělníci, zaměstnanci) nevlastní výrobní prostředky. Svou obživou jsou závislí na jejich vlastnících (kapitalistech, buržoazii).

²² MOULIS, c. d., s. 7.

²³ Tamtéž.

²⁴ FIGES, c. d., s. 474.

kteřé s převratem nesouhlasily, zakázal Sovnarkom – tehdejší nejvyšší vládní orgán - veškerý stranický tisk.²⁵

Od jara 1918 se Lenin snažil vytvořit příznivé podmínky pro prosazení dokonalé samovlády a své diktatury. Válečný komunismus – jak se později začal Leninův program označovat, se v první etapě zaměřil na likvidaci politických protivníků a ve druhé k donucení lidu realizovat návrhy, jež nešlo bez jeho podpory uskutečnit. Právě tyto snahy rozpoutaly teror, jenž se stal státní politikou. V teroru spočívala revoluční myšlenka, bez něj by se Lenin neudržel v čele ruského státu.²⁶

Leninův program můžeme rozdělit do čtyř obsahových celků. Prvním bylo znárodnění, centralizace a direktivní hospodářství. Znárodněné hospodářství řídila centrální Rada národního hospodářství. Propad výroby, úpadek a fakt, že průmysl na sebe nebyl schopen vydělat, zapříčinily, že se dělníci sdružovali do rad a odborů, čímž narůstal počet úředníků.²⁷ Dělníci nesouhlasili s Leninovou politikou.²⁸ Centrem zájmu vlády bylo zadruhé také ruské zemědělství. V květnu 1918 vydala vláda dekret, který stanovil, že všechno, co rolníci vyrobí nad svou spotřebu, patří státu a rolníci jsou povinni mu svou výrobu prodat za státem stanovené (tzv. „nedotknutelné“) ceny.²⁹ Další opatření se týkala tažení proti obchodu a penězům. Obchod jako další oblast, kde fungují zásady kapitalismu, měl být hned po převratu zrušen a nahrazen přímým rozdělováním. Obchodníci měli povinnost zapsat se do jednoho z distribučních orgánů - nejčastěji do spotřební komuny, jež spadala pod správu Ústředního svazu distribučních komun.³⁰ Poslední oblastí praktické politiky válečného komunismu bylo vyhlášení pracovní povinnosti. Každý musel pracovat a musel pracovat tam, kde to potřeboval stát. Bolševici usilovali o mobilizaci „proletariátu“.³¹ Každý se

²⁵ FIGES, c. d., s. 478.

²⁶ VEBER, V., Leninova vláda (Rusko 1917-1924), Praha 2003, s. 42-43.

²⁷ V roce 1920 čítal úřednický aparát zhruba 2 miliony lidí.

²⁸ VEBER, c. d., s. 43.

²⁹ Tamtéž, s. 44.

³⁰ Tamtéž, s. 46.

³¹ Proletariát označil Lenin také jako "třídu budoucnosti".

měl stát součástí pracovního procesu podle své profese a kvalifikace.³²

Menševici neměli žádného skutečného vůdce a jejich ideologií se stalo popírání této nutnosti. Pozvolna se blížili k jakési formální stranické struktuře. Tu měli bolševici od počátku své existence propracovanější. Menševici byli oproti nim demokratičtější jak v politice, tak v jejich jednání a myšlení. Do svých řad se snažili přivést co nejvíce lidí a mít tak co nejširší škálu přívrženců. Členskou základnu strany tvořili dělníci, drobní obchodníci, jejich řady obohatili i nerusové (především Židé a Gruzínci). Menševici byli skeptičtí vůči režimu, který nastolili bolševici. Domnívali se, že se kvůli kapitalismu rozpadne. Lenin se však úpěnlivě snažil, aby se to nestalo.³³

1.2 Průběh revoluce

Po Kornilovově aféře nastala v Rusku příznivá atmosféra pro další puč. Lev Borisovič Kameněv a Grigorij Jevsejevič Zinověv³⁴ další akci odmítali, protože bolševici byli pořád v menšině a pokud by se jim podařilo převzít moc do svých rukou, brzy by o ni přišli „spojenými silami buržoazní a rolnické kontrarevoluce“.³⁵ Oba navrhovali počkat na druhý sjezd sovětů, jehož prostřednictvím by převzali moc legálními prostředky. Podle slov Trockého³⁶ nezastával nikdo z ústředního výboru myšlenku na okamžité povstání. Lenin však chtěl jednat rychle a rozhodně. Pasivita ho přiváděla k šílenství, nechtěl propásnout tak příhodný moment pro provedení povstání. „Lenin patřil

³² VEBER, c. d., s. 48.

³³ FIGES, c. d., s. 167.

³⁴ L. B. Kameněv, vlastním jménem Leo Rosenfeld, působil jako politik a spisovatel, G. J. Zinověv, vlastním jménem Ovsej-Gershon Aronovič Radomyslskij, byl bolševický revolucionář, sovětský politik a zemřel jako oběť Stalinových čistek. Oba byli židovského původu.

³⁵ PIPES, c. d., s. 137.

³⁶ Vlastním jménem Lev Davidovič Bronštejn, bolševický revolucionář, marxistický teoretik židovského původu.

k lidem, kteří celý život zasvětili úkolu, jež si předsevzali. V jeho případě šlo o politiku, přesněji řečeno o přípravu revoluce, o promýšlení cest k ní a také o potírání ideových odpůrců.“³⁷

Prozatímní vláda vyhlásila volby do ústavodárného shromáždění na 12./25. listopad. Zahajovací zasedání se potom mělo konat 28. listopadu/11. prosince. Volby měly probíhat na principech demokratického volebního práva a zvolení členové shromáždění měli dle představ prozatímní vlády pocházet většinou z řad rolnictva, což by znamenalo její ovládnutí esery.³⁸ Bolševici proto chtěli svolat městské sověty, které byly jejich jedinou nadějí na získání většiny mandátů v jakémkoliv shromáždění.³⁹

Ispolkom⁴⁰ souhlasil již 26. září/9. října 1917 se svoláním druhého sjezdu sovětů na 20. říjen/2. listopad. Později bylo datum odročeno na 25. října/7. listopadu. V legálně zvoleném sjezdu sovětů by měli bolševici téměř jistě menšinu, proto se Trockij⁴¹ rozhodl pro svolání sjezdu sovětů tvořených z větší části bolševiky.⁴² Právo svolat sjezd sovětů náleželo pouze Ispolkomu, to však Trockij ignoroval a vytvořil „oblastní výbor severu“ složený z jedenácti bolševiků a šesti levých eserů. Výbor jednal jménem Ispolkomu, respektive si toto právo přisvojil. Vyzval sověty a vojenské výbory (v nichž měli bolševici většinu), aby vyslaly delegáty na sjezd.⁴³

Ispolkom nakonec s konáním sjezdu souhlasil, ovšem s podmínkou, že se jednání omezí pouze na diskuzi o vnitřní situaci země, přípravu ústavodárného shromáždění a volbu nového složení Ispolkomu.⁴⁴ Přestože členové Ispolkomu věděli, co je záměrem bolševiků, dali jim to, co požadovali - a sice orgán složený z předem vybraných přívrženců, jež pomohou bolševikům legalizovat puč.⁴⁵

³⁷ MOULIS, *c. d.*, s. 34.

³⁸ Eseři byli příslušníci ruské strany socialistů revolucionářů.

³⁹ PIPES, *c. d.*, s. 139.

⁴⁰ Výkonný výbor sovětů.

⁴¹ Původně byl součástí strany, která se nazývala mežrajonka, která se ale v srpnu 1917 sloučila s bolševiky.

⁴² PIPES, *c. d.*, s. 139.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

Sjezd všech ruských sovětů dělníků a vojáků, nikoliv rolníků, se konal za účelem souhlasu s bolševickým převratem. Ten se měl na Leninovo naléhání uskutečnit za pomoci zásahových jednotek dříve, než začne samotné zasedání sjezdu. Hlavním cílem akce bylo zmocnit se strategických bodů v hlavním městě a vyhlásit svržení vlády. K realizaci těchto cílů chtěli bolševici využít vojenský revoluční výbor Milrevkom.⁴⁶

V noci z 10. na 11. října/23. na 24. října proběhla tajná schůze ústředního výboru. Spolu s Leninem se jí účastnilo dalších jedenáct členů. Lenin chtěl uchvátit moc okamžitě, nezávisle na mínění sjezdu sovětů. Zinověv, Kameněv a další tři členové ústředního výboru usilovali o odložení puče na příhodnější dobu. Jednání skončilo kompromisem. „Puč měl být proveden v předvečer 25. října, v den zahájení druhého sjezdu.“⁴⁷

Milrevkom se ujal jménem sovětu velení posádky. Stalo se tak 21.-22. října/4.-5. listopadu a byl to první a rozhodující krok k uskutečnění převratu. Víceméně rozhodl o jeho výsledku. Druhý krok představovalo svolání shromáždění vojenských výborů. Trockij ve svém projevu na tomto shromáždění upozornil na hrozbu kontrarevoluce, posádku nabádal k podpoře sovětu a jeho orgánu - Milrevkomu. Na žádost Trockého odhlasovalo shromáždění rezoluci, která požadovala, aby byly utvořeny užší vztahy mezi frontou a zázemím. Zástupci Milrevkomu se vydali na vrchní vojenské velitelství. Bolševický poručík, mluvčí Milrevkomu, oznámil veliteli posádky petrohradského vojenského obvodu, že na základě rozhodnutí posádky budou od nynějška rozkazy podléhat schválení Milrevkomu.⁴⁸

Ve Smolném, které se stalo novým ústředím bolševického povstání, odsouhlasila narychlo svolaná schůze bolševickou rezoluci, v níž konstatovala, „že když vojenské velení odmítlo respektovat rozhodnutí posádky, proměnilo se ve zbraň kontrarevoluce“.⁴⁹ Vláda následně sice zakázala vydávání některých

⁴⁶ Milrevkom byl utvořen petrohradským sovětem počátkem října 1917 na obranu města proti útoku Němců, kteří okupovali tři strategické ostrovy, což znamenalo přímé ohrožení Petrohradu.

⁴⁷ PIPES, c. d., s. 141.

⁴⁸ Tamtéž, s. 142.

⁴⁹ Tamtéž.

bolševických novin, ale nezatkla členy Milrevkomu, jak radil Kerenskij.⁵⁰ Ministři dávali při řešení nové krize přednost vyjednávání.⁵¹

Poslední fáze bolševické revoluce odstartovala ráno 24. října/6. listopadu. Stráž na klíčových pozicích převzali vojenští kadeti, zvaní junkeři. K Zimnímu paláci, kde sídlil Kerenskij a kde se scházel kabinet, se vydaly dva nebo tři záložní oddíly, přidal se k nim také takzvaný ženský prapor smrti.⁵² Mosty přes Něvu měly být zdviženy, aby se odpůrci bolševiků nemohli dostat do středu města. Byly rovněž vydány příkazy k zatčení bolševických komisařů. Lenin se při uskutečnění „proletářské revoluce“ spoléhal pouze na fyzické násilí. Nic nenavštěvovalo tomu, že by důvěřoval lidu.⁵³

V noci z 24. na 25. říjen/6. na 7. listopad převzaly bolševické jednotky velení nad klíčovými pozicemi města. Hlídky junckerů buď odešly dobrovolně, nebo jim byly odebrány zbraně. Milrevkom postupně obsadil nádraží, pošty, telefonní a telegrafní ústředny, banky a mosty, přitom se nesetkal s žádným odporem, nepadl jediný výstřel. Vojenského velitelství se bolševici zmocnili nejpokojnějším způsobem, jaký si lze představit - podle jednoho účastníka „vstoupili a posadili se, zatímco ti, co tam do té doby seděli, vstali a odešli; velitelství bylo v jejich rukou“.⁵⁴ Jediným úřadem, který ještě zůstal v rukou vlády, byl Zimní palác. Lenin trval na tom, aby ho vojáci obsadili do zahájení druhého sjezdu sovětů.⁵⁵

Mezi osmou a devátou hodinou ranní sepsal Lenin ve štábní místnosti ve Smolném jménem Milrevkomu prohlášení věnované občanům Ruska. Oznamoval v něm, že byla svržena Prozatímní vláda a moc převzal Vojenský revoluční výbor; dále uvedl cíle, o které usiloval lid. Text končil slovy: Ať žije revoluce dělníků, vojáků a rolníků! Tento dokument připisoval absolutní moc v Rusku orgánu, jenž byl pověřen ústředním výborem bolševiků – Vojenskému

⁵⁰ Ruský politik, právník, druhý předseda ruské prozatímní vlády v roce 1917.

⁵¹ PIPES, c. d., s. 142.

⁵² Ženský prapor smrti tvořilo asi sto čtyřicet dobrovolnic, několik kozáků, cyklistické jednotky a čtyřicet válečných invalidů pod velením jednonohého důstojníka.

⁵³ PIPES, c.d., s. 143.

⁵⁴ Tamtéž, s. 144.

⁵⁵ Tamtéž.

revolučnímu výboru.⁵⁶

Puč proběhl bez odporu a násilí. Obyvatelstvo Petrohradu tedy nemělo důvod se znepokojovat. Již 25. října/7. listopadu se život vrátil do normálních kolejí. Dělníci se odebrali zpátky do továren, otevřely se obchody. Až na pár vůdčích osobností prakticky nikdo nevěděl, co se stalo. A to se udály skutečně velmi podstatné změny.⁵⁷

Zimní palác byl stále v rukou Prozatímní vlády. Obránci marně čekali na posily a začali se tedy rozcházet. Bolševické síly vnikly do paláce a otevřely bránu vedoucí k Něvě. Junkeři byli ochotni bojovat do poslední chvíle, ovšem poslanci si nepřáli krveprolití, a tak se junkeři na základě jejich nařízení vzdali. Členové vlády (až na Kerenského) byli zatčeni a odvedeni do Petropavlovské pevnosti. V jednací síni ve Smolném zahájili bolševici sjezd sovětů.⁵⁸ Předseda prezidia Kameněv v prohlášení uvedl, že členové vlády byli zatčeni. Lenin vypracoval klíčové dekrety o míru a o půdě, které měl sjezd schválit a díky nimž chtěl získat podporu rolníků a vojáků.⁵⁹

V dekretu o míru žádal válčící mocnosti o zahájení mírových jednání bez uplatnění nároků na území a odškodnění. Návrh dekretu o půdě byl shodný s částí programu strany eserů. Požadoval, aby se pozemky socializovaly.⁶⁰ Všechny (až na půdu obdělávanou rolníky) se měly bez náhrady vyvlastnit. Oba dekrety byly odhlasovány aklamací přítomných.⁶¹

Následně předložili organizátoři sjezdu kandidátku členů nové prozatímní vlády – tzv. rady lidových komisařů (Sovnarkomu). Vláda měla své pravomoci vykonávat dočasně, dokud se nesejde ústavodárné shromáždění. Lenin chtěl řídit dění pouze z pozadí - jako předseda ústředního výboru bolševické strany. Spolustraníci ho však přinutili převzít zodpovědnost za převrat, protože byl proveden na jeho naléhání. Lidoví komisaři náleželi k bolševické straně a museli se tedy řídit jejími pokyny. V čele vlády stál Lenin, ministerstvo vnitra řídil

⁵⁶ PIPES, c. d., s. 144..

⁵⁷ Tamtéž, s. 145.

⁵⁸ Sjezdu se zúčastnilo asi 650 delegátů, z nichž 338 tvořili bolševici a 98 leví eseri.

⁵⁹ PIPES, c. d., s. 145-146.

⁶⁰ S pozemky se mělo přestat obchodovat a měly být předány rolnickým občinám.

⁶¹ PIPES, c. d., s. 146.

Alexej Ivanovič Rykov a ministerstvo zahraničí Trockij; nově utvořenou funkci předsedy pro národnostní záležitosti zastával Josif Vissarionovič Stalin (vlastním jménem J. V. Džugašvili). Starý Ispolkom byl rozpuštěn a nahradil jej nový,⁶² předsedou se stal Kameněv. Na základě „Dekretu ustavující Sovnarkom ho činil podřízeným Ispolkomu.“⁶³ Lenin ujistil delegáty sjezdu, že veškerá rozhodnutí budou předmětem schvalování, zamítnutí nebo úpravy ústavodárným shromážděním. Následné volby proběhly 12./25. listopadu, jak o tom rozhodla předchozí vláda. Po šesti týdnech se spolu s bolševiky začali na vládě podílet i takzvaní leví eseři.⁶⁴

V Moskvě probíhal převrat poněkud složitěji. Vojenští kadeti a studenti obsadili Kreml. Výbor pro veřejnou bezpečnost v čele s moskevským starostou začal s bolševiky vyjednávat. Po třech týdnech bylo uzavřeno příměří. Milrevkom shromáždil posily a ty 30. října/12. listopadu zaútočily. Dne 2./15. listopadu složily jednotky na nařízení vlády zbraně.⁶⁵

„Venkov“ v této chvíli dopad říjnového převratu nijak zvlášť nepocítil, pouze v tom směru, že zesílilo zabírání půdy. V listopadu měla vláda pod kontrolou střed Ruska, respektive velká města nalézající se v této oblasti.⁶⁶

⁶² Ispolkom tvořili původně zástupci socialistických stran, z nichž každé byla přidělena 3 křesla. Nový Ispolkom měl 101 členů, 62 tvořili bolševici, 29 eseři a zbytek menševici.

⁶³ PIPES, c. d., s. 147.

⁶⁴ Leví eseři představovali radikální větev silné strany socialistů revolucionářů, v zemi měli množství přívrženců.

⁶⁵ PIPES, c. d., s. 147.

⁶⁶ Tamtéž.

2 Český tisk

2.1 Právo lidu

„Právo lidu“ bylo ústředním tiskovým orgánem Československé sociálně demokratické strany. Od 27. dubna 1893 vycházelo v Kuklenách u Hradce Králové původně jako krajský list strany pro východní Čechy. Od 11. ledna 1895 se redakce přesunula do Prahy, kde se s Sociálním demokratem doplňovalo v týdeník, „Právo lidu“ byl před tím čtrnáctideník. Jako deník začalo vycházet 1. října 1897 v nákladu 20 000 výtisků. Šéfredaktorem se stal Antonín Němec (1858-1926). Od ledna 1905 „Právo lidu“ pravidelně informovalo čtenáře o revolučních událostech v Rusku. K významným formálním i obsahovým změnám došlo v letech bezprostředně před válkou. Od roku 1911 byl deník tištěn ve vlastní tiskárně v Lidovém domě, 2. ledna 1912 začal pravidelně vycházet „Večerník Práva lidu“. Pro mimopražské odběratele byl znám pod názvem „Přítel lidu“.⁶⁷

„V době zápasu mezi tzv. pravicí a levicí uvnitř Československé sociální demokracie v letech 1919–1920 získali v redakci „Práva lidu“ většinu stoupenci levice (Bohumír Šmeral, Václav Vacek, Ivan Olbracht).“⁶⁸ Pravice, jejíž exponent Antonín Němec byl oficiálně majitelem a vydavatelem listu, jim znemožnila dále rozšiřovat „Právo lidu“ jako tisk propagující levicová stanoviska. Dne 21. září 1920 začala levice vydávat Rudé právo, zatímco „Právo lidu“ se stalo orgánem pravice.⁶⁹

⁶⁷ BERÁNKOVÁ, M., *Dějiny československé žurnalistiky (Český periodický tisk do roku 1918)*, Praha 1981, s. 193-194; 214-216.

⁶⁸ http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=76173&title=Pr%Elvo%20lidu&s_lang=2, 28. 4. 2010.

⁶⁹ Tamtéž.

2.1.1 Psalo se v Právu lidu...

První zprávy o převratu v Rusku se objevily na stránkách českých novin 9. listopadu 1917. „Právo lidu“ uveřejnilo v tento den článek s názvem „Nová vzpoura bolševiků“. Redaktoři ji popisovali jako ohromný převrat uprostřed války, kterého se zúčatnilo 150 milionů lidí. V Petrohradě zvítězila revoluce dělníků a vojáků. Příčinu povstání bylo podle autora článku nutno hledat v konfliktu generálního štábu vojenského okruhu petrohradského s vojenským revolučním výborem rad dělníků a vojáků. Revoluci hodnotilo „Právo lidu“ pozitivně i negativně. „Je to ohromný, mnohotvárný zápas o moc, boj o demokracii a proti ní, boj jedněch, kteří se snaží, aby velká ruská říše co nejdříve dostala se z chaosu ve šťastný přístav, boj druhých, kteří se opět domnívají, že by krajní uplatnění se demokracie a event. z toho vyplývající unáhlený mír přivodil zkázu a neštěstí Ruska.“⁷⁰

Lítost nad děním v Rusku vyjádřilo „Právo lidu“ ve zprávě o podepsání mírové smlouvy v Brestu Litevském.⁷¹ Rusko se vzdalo rozhodování o velké části své země na západě, muselo postoupit část svého území na Kavkaze Turecku a vyklidit všechny turecké oblasti, která obsadilo za války. Dále muselo demobilizovat, rozpustit rudé gardy, odzbrojit válečné loďstvo a za tuto cenu byl zastaven další postup německé armády „do srdce bezbranné ruské říše“.⁷² Státy vedoucí válku⁷³ nyní prý vyhlásily nový cíl, a to ukončení ruské revoluce.

V červenci 1918 „Právo lidu“ vyjádřilo nadšení z toho, že bolševici jako reprezentanti ruského proletariátu na sebe strhli moc a snažili se Rusko přeměnit v socialistickou republiku.⁷⁴ Bolševici šli podle listu za svými cíli,

⁷⁰ Právo lidu, 9. 11. 1917 (*Ohlasy českého a slovenského tisku na Velkou říjnovou socialistickou revoluci z let 1917 až 1924 (Dokumentární přehledy Československé tiskové kanceláře v Praze)*, Praha 1967, s. 14-15).

⁷¹ Město Brest Litevský leží v dnešním Bělorusku (tehdy polské město). Dne 3. března 1918 zde byla uzavřena separátní mírová smlouva mezi sovětským Ruskem a centrálními mocnostmi (Německem, Rakouskem-Uherskem, Bulharskem a Tureckem).

⁷² Právo lidu, 5. 3. 1918 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 28).

⁷³ Především Německo, Rakousko-Uhersko, Anglie, Francie.

⁷⁴ V takovém typu státního zřízení je podle platné definice kladen hlavní důraz na solidaritu. Ekonomika i další odvětví společnosti měly být do značné míry centrálně řízeny.

snázili se odstranit vykořisťování člověka člověkem a osvobodit pracující třídy z jařma kapitalismu. Provedli několik změn: vydali dekret o odstranění pozemkového vlastnictví, čímž zkonfiskovali obrovská panství a prohlásili veškerou půdu za národní vlastnictví, stejně tak i banky, zrušili státní dluhy carské vlády a postátnili řadu průmyslových odvětví. Aby bolševici tyto změny zabezpečili, zorganizovali silnou státní moc, diktaturu proletariátu,⁷⁵ a vydali Ústavu Ruské republiky. „Právo lidu“ dále psalo, že bolševická vláda usilovala o vytvoření velké federativní republiky⁷⁶ z celého Ruska. Okolní republiky se samy připojí. Jako podmínku pro volbu do sověť stanovila ruská ústava vykonávání práce užitečné pro společnost, z volebního práva byli vyloučeni lidé z politických důvodů, dále bývalí policejní zřízení carské vlády a členové dynastie Romanovců. Hlavní smysl ústavy spočíval podle „Práva lidu“ v zabezpečení moci proletariátu. „Za tím účelem zavádí soustavnou organizaci rudých gard a ozbrojení chudého lidu, jemuž se dává do rukou také veškerá politická moc.“⁷⁷ „Právo lidu“ bylo rovněž spokojeno se zněním ústavy. Prodechnul ji duch socialismu, vyvracel všechny dosavadní teorie státního práva a budoval novou společnost na dosud neobvyklých základech. Podle mého názoru bylo příliš utopistické domnívat se, že může nastat rovnost majetková, jednotlivců i národů.

Do paměti mnoha lidí se vryl 30. srpen 1918, kdy se uskutečnil atentát na Lenina. „Právo lidu“ o něm informovalo 1. září. Z atentátu vinilo dvě ženy ze sociálně revoluční strany. Za těmito dramatickými událostmi⁷⁸ prý stála intervence kapitalistických států, jež chtěly provést ohromnou teroristickou akci proti socialistickým odpůrcům ruského komunismu a které „se pošetile domnívají, že odpravením několika osob, stojících v popředí komunistické diktatury, prospějí

⁷⁵ Tento termín označuje v marxistické teorii přechodovou fázi mezi komunistickou a kapitalistickou společností. V komunistické společnosti převezme do svých rukou veškerou státní moc dělnická třída.

⁷⁶ Rusko by se skládalo z několika států, jejichž postavení měla podle současné definice federativní republiky určovat ústava. Federaci mělo tvořit Rusko a okolní republiky, které by se k němu připojily.

⁷⁷ Právo lidu, 14. 7. 1918 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 33).

⁷⁸ Atentát na Lenina a zavraždění Moiseje Solomonoviče Urického, ruského revolucionáře; od března 1918 byl předsedou ruské Čeky; představitel frakce levých komunistů.

věci socialismu na Rusi.“⁷⁹ Zda by se tak skutečně stalo, se dnes již nedozvíme. Lenin atentát přežil.

Útok na něj se odehrál pozdě večer na dvoře Michelsonovy továrny, kde mu cestu zastoupila žena, jež si začala stěžovat na potravinový systém. Pak se ozvaly tři výstřely. Otočila se a utíkala pryč, ale potom se zastavila a nechala se zadržet. Podle Václava Vebera se dokonce jednalo o atentát fingoaný.⁸⁰ Lenin se po střelbě nechal řidičem odvézt do svého bytu v Kremlu, kde ležel ve své posteli, místo aby se nechal ošetřit v nemocnici. Teprve potom začal připravený obřad, léčení, zprávy lékařů... Bolševici dávali jasně najevo své rozhořčení.⁸¹ Podle „Práva lidu“ byl Lenin zasažen třemi ranami, když se po schůzi vracel k automobilu a mával přitom davu žen s dětmi.

Pokud k atentátu skutečně došlo, „nemáme práva dělati soudce mezi ruskými socialisty, zvláště neznáme-li pravý stav událostí a poměrů... Naším jediným horoucím přáním jest, aby ruská socialistická demokracie našla svou společnou cestu, spojila své síly a srazila se v pevnou, nerozbornou hráz proti reakci na západě i východě, která číhá na okamžik, aby ruskému socialismu zasadila smrtící ránu, doufajíc, že tím rozdeptá socialism také ve své vlastní zemi!“⁸² Již 3. září se všichni mohli dočíst o tom, že atentát spáchala Dorje⁸³ Kaplanova, která byla tento den roku 1918 v ranních hodinách popravena a její tělo okamžitě spáleno.

V roce 1919 otisklo „Právo lidu“ článek "Dva roky ruské revoluce". V něm obhajovalo bolševickou vládu, která se podle něj držela u moci už dva roky a z toho lze usoudit, že nemohla být nesmyslem, šílenstvím a zločinem. Bolševičtí vůdcové zlepšovali osud dělníků v otázkách mzdy, pracovní doby, hygieny a podobně. Na venkově potom rozdělili půdu těm, kteří chtěli a mohli pracovat. „V Rusku jsou dvě vrstvy obyvatelstva, jímž nynější vládní soustava přinesla ohromný prospěch. Prvou jsou městští dělníci a druhou chudí zemědělci

⁷⁹ Právo lidu, 1. 9. 1918.

⁸⁰ Ne všichni historici zastávají tento názor, jak podotýká. (VEBER, c. d., s. 54).

⁸¹ VEGER, c. d., s. 54.

⁸² Právo lidu, 3. 9. 1918, s. 2.

⁸³ Pipes i Veber uvádí jméno "Fanja". To udala při výslechu.

na venkově. Po mém názoru není možno předpokládat, že by tyto vrstvy byly ochotny opět dobrovolně zřít se všeho, co jim bylo nyní vládou dáno.“⁸⁴ Pokud těmi dary byla myšlena zkonfiskovaná zemědělská půda, potom je toto tvrzení v pořádku. Z dostupné literatury se můžeme dočíst, že majetkem prostý lid skutečně neoplýval, tudíž se neměli ani čeho zříkat.

Názor deníku na revoluci v Rusku se změnil až v roce 1921. „Právo lidu“ konstatovalo, že moc bolševiků tkvěla v krvavém teroru vůči všem. Moc se stala příliš svůdnou, navíc se k ní bolševici dostali vskutku snadno a o to více se jí nechtěli vzdát. Důsledky případného pádu bolševického režimu shrnovala následující věta: „Debacle sovětského režimu a komunistických teorií jest sice zadostiučiněním pro sociální demokracii potud, že předpovídala tyto konce, ale tragickým je proto, že komunismus zdiskreditoval mnohde socialismus a rozvrátil dělnickou třídu, která kdyby byla sjednocena v mohutných sociálně demokratických stranách, bezpečněji dostala by se k cíli.“⁸⁵

2.2 Národní listy

Tento český liberální deník měl rozhodující vliv na českou žurnalistiku od 70. až 80. let 19. století do doby před první světovou válkou. Od přelomu 60. a 70. let vycházely „Národní listy“ jako raník, v němž bylo jádro listu, a odpoledník, řídce i večerník. „Listy“ byly nejprve politickým orgánem Strany národní, pak jejího levého křídla, později samostatné Národní strany svobodomyslné,⁸⁶ články ovšem ne vždy vyznívaly ve prospěch mladočechů. „Byly vyhraněně politickým listem, jehož hlavním účelem nebylo pouze podávat obraz současné skutečnosti, nýbrž tuto skutečnost ovlivňovat.“⁸⁷ „Národní listy“

⁸⁴ Právo lidu, 7. 11. 1919 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 84).

⁸⁵ Právo lidu, 25. 8. 1921 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 175).

⁸⁶ Takzvaní mladočeši.

⁸⁷ BERÁNKOVÁ, c. d., s. 157.

reprezentovaly českou průmyslovou buržoazii. Přinášely také hospodářské zpravodajství, z něhož se postupně vybudovala kvalitní hospodářská rubrika. Součástí deníku se stalo i válečné zpravodajství, přímé zahraniční dopisovatelství, pravidelné a zasvěcené hudební a výtvarné kritiky atd.⁸⁸

Vydavatelem a majitelem listu byl dr. Julius Grégr se svými spolupracovníky Růženou Grégrovou a MUDr. Prokopem Grégrem. Od roku 1910 se staly majetkem Národní strany svobodomyslné. Redakce neměla dlouho pevné sídlo. Teprve po zlepšení ekonomické situace vydavatelů se jím stal dům U Turků.⁸⁹ „Národní listy“ měly nejdříve čtyři strany, později osm. Obvyklá cena jednoho výtisku se pohybovala v rozmezí 4-6 krejcarů.⁹⁰ Poštovné samozřejmě zvyšovalo cenu novin. Pro tehdejší nižší vrstvy se noviny staly kvůli výši ceny prakticky nedostupné. Do kategorie „penny press“⁹¹ se zařadily až během první republiky. V té době se novinám říkalo krejcarová nebo také šestáková žurnalistika. „Národní listy“ se tiskly v nákladu kolem 10 000 výtisků, strojové sázení začalo až v roce 1900, probíhalo do noci a pak se tisklo.⁹²

2.2.1 Psalo se v Národních listech...

Dne 10. listopadu 1917 otiskly „Národní listy“ článek hodnotící nastalou situaci v Rusku. K dění na východě zaujímaly jednoznačně negativní stanovisko.

⁸⁸ [BERÁNKOVÁ, c. d., s. 157.](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:T3IyovbbmE8J:abudehur.wz.cz/media/Vecera6.doc+n%C3%A1rodn%C3%AD+listy+6+krejcar%C5%AF+%C4%8Desk%C3%BD+liber%C3%A1ln%C3%AD+den%C3%ADk&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&client=firefox-a, 5. 5. 2010.</p></div><div data-bbox=)

⁸⁹ Zde sídlila redakce v letech 1880(?)–1941.

⁹⁰ Dnešní cena by se pohybovala v rozmezí 16–24 korun.

⁹¹ Levný tisk, dostupný všem, měl ovlivňovat prostý lid v duchu myšlenek té které strany.

⁹² [28](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:T3IyovbbmE8J:abudehur.wz.cz/media/Vecera6.doc+n%C3%A1rodn%C3%AD+listy+6+krejcar%C5%AF+%C4%8Desk%C3%BD+liber%C3%A1ln%C3%AD+den%C3%ADk&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&client=firefox-a, 5. 5. 2010.</p></div><div data-bbox=)

„Ruský revoluční chaos vyvrcholil vítězstvím oné skupiny,⁹³ která již svým pojmenováním naznačuje, že klade požadavky, nad něž dále nelze jít, že hlásá program, hodný nejmělejších sociálních utopistů.“⁹⁴ Autor článku nevěřil tomu, co bolševici hlásali, jejich teze považoval za nesplnitelné. Možná že ruský lid se radoval, ovšem „není dost soudné logiky v té radosti, která bude jen přechodná“.⁹⁵ Sociální převrat podle novináře nezbytně vynutil přirozený tlak poměrů v Rusku. Politikové a státníci, přívrženci velmi pokrokových sociálních tendencí, prý nemohli uvěřit tomu, co se na východě odehrávalo a jak lehce se dostali bolševici k moci. Leninovi stačilo zmocnit se Moskvy a Petrohradu, telegrafických a telefonních centrál a ty pak rozeslaly zprávu, že Rusko je v rukou bolševiků.

Jako počátek nové éry v životě ruském označily „Národní listy“, 18. leden 1918. Více než 520 členů ústavodárného shromáždění mělo zahájit porady a položit základy k utvoření nové, pevné, jednotné vlády. Ta se měla stát výrazem smýšlení celé říše. Rozhodná většina členů konstituanty⁹⁶ stála proti Leninovi a jeho celé vládě. Přívrženci bolševiků je rozehnali a způsobili krveprolití. „Národní listy“ vysvětlovaly toto jednání následovně: poměry se utvářely stále příznivěji pro bolševiky, proto protibolševické složení konstituanty prý nebylo pravým výrazem smýšlení lidu.⁹⁷

Druhou baštou proletářské revoluce se podle tohoto tisku stala Moskva,⁹⁸ kde hledalo své útočiště mnoho Petrohradů, a to z jednoho prostého důvodu, teror bolševiků zde nebyl tak citelný. V nuzných poměrech tu žilo i velké množství inteligence. V dělnických třídách rostla nezaměstnanost. Možnost výdělku se naskýkala jen těm, kteří obchodovali s předměty denní spotřeby. Tento druh obchodu provozovali hlavně vojáci, kteří kupovali a prodávali vše, co mohli, a z prodeje vydělávali ohromné peníze.⁹⁹

⁹³ Myšleni jsou bolševici.

⁹⁴ Národní listy, 10. 11. 1917 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 17).

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Ústavodárné národní shromáždění.

⁹⁷ Národní listy, 22. 1. 1918 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 22).

⁹⁸ Tou první byl samozřejmě Petrohrad.

⁹⁹ Národní listy, 30. 4. 1918 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 29-30).

Dne 7. listopadu 1919, tedy dva roky po převratu, hodnotily „Národní listy“ dosavadní úspěchy či neúspěchy vlády bolševiků. Byly velmi kritické a dvouleté období hodnotily přísně. Autor článku nenacházel na jejich působení v politice snad jediný pozitivní přínos pro zemi ani pro prostý lid. Lenin pouze odevzdal moc sovětům, kromě toho nesplnil ze svého programu nic. Podle „Listů“ byl za negativní vývoj vinný právě Lenin. Na jeho bedrech ležela veškerá zodpovědnost za katastrofální stav Ruska. „Bilance dvou roků bolševictví je ve všem pasívní: i v tom, že nahromadilo pyramidu dluhů státu, že ožebračilo miliony rodin, že v agrární zemi, jakou je Rusko, stojí libra chleba 25-30 rublů, že kolo k venkov. vozíku stojí 1000 rublů, i v tom, že vyhubilo z velké části inteligenci a ducha, a že na dlouhá léta zničilo národ a stát ruský.“¹⁰⁰

V článku se objevila také kritika „Práva lidu“, jež oslavovalo dvě léta bolševictví a těšilo se z toho, že nad Petrohradem vlála dosud rudá vlajka. Tento názor „Národní listy“ nesdílely. Stejně jako Arthur Balfour¹⁰¹ doufali, že dojde v Rusku k obratu. Naději v jeho osvobození ze spárů „běsa Lenina“, jak jej autor článku nazývá, viděly v aktivitě spojenců. Celý článek zakončoval výrok plný naděje a optimismu: „Třetí výročí své protirevoluce Lenin už oslavovat nebude.“¹⁰² Proč „protirevoluce“? Novinář zřejmě spatřoval v revoluci pozitivní změnu, nikoliv však takovou, která vyústila v hospodářskou krizi, jež podle něj dosáhla tak katastrofálních rozměrů, že světové dějiny dosud nepoznaly takový úpadek. Byla naprostým fiaskem socialismu v praxi. Z bohaté říše učinil ožebračený stát, jehož roční schodek činil 60 miliard rublů.

„Žalostné výsledky ruského komunismu“ - to byl nadpis článku, který hodnotil hospodářskou situaci v Rusku. Počet továren se snížil o 70% a fungující továrny nemohly kvůli obrovským ztrátám ani vyplácet mzdy. Lenin chtěl soustředit vedení hospodářství do jedné ruky, proto se měla omezit činnost všech závodních rad. Podle Trockého musel pracovat každý občan. Ti, kteří by se zdráhali tuto povinnost plnit, prý budou potrestáni jako zběhové.

¹⁰⁰ Národní listy, 7. 11. 1919 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 87-88).

¹⁰¹ Arthur Balfour, 1. hrabě z Balfouru, byl britský státník, člen Konzervativní strany a premiér, ministr zahraničí.

¹⁰² Národní listy, 7. 11. 1919 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 88).

Navíc prosazoval zaměnění osmihodinového pracovního dne za deseti až dvanáctihodinový. Výstižně hodnotil situaci lidový komisař pro obchod a průmysl Karasin, který prohlásil, že „život dokázal, že jest silnější než všechny komunistické teorie a žádný sovět nemůže za nynějšího sovětového režimu opět pozvednouti hospodářský život.“¹⁰³

Dne 23. ledna 1921 otiskly „Národní listy“ výpověď amerického delegáta, který se zúčastnil druhého kongresu moskevské internacionály, o hrůzách a nebezpečí komunismu. Schwartz, jeden z nejvýznačnějších členů americké socialistické strany, byl před svou cestou do Ruska horlivým komunistou a přesvědčeným bolševikem a vracel se jako „největší odpůrce z nejdívočejších odpůrců bolševiků“.¹⁰⁴ Opovrhoval vládou, která „poplivala“ všechny svobody, v Rusku nebyla ani svoboda tisku, ani svoboda náboženství, zakázaly se veřejné schůze stejně jako každý projev volné myšlenky. Soudy rozhodovaly tajně bez právníků, bez advokátů. Všude řádila bída a nemoci. Bolševici chtěli ovládnout svět násilím a národy uvrhnout v porobu, v tom viděl Schwartz jejich skutečný cíl.

Po návratu z Ruska zahájil nejostřejší a nejrozsáhlejší protibolševickou propagandu. Před cestou zpět do Spojených států se hodlal setkat se členy dělnické a komunistické strany ve Velké Británii a uspořádat přednášky pro dělníky, aby je probudil z iluzí o tom, že bolševický režim nezajistil lidem ráj, ale spíše utrpení. Schwartzův projev vzbudil za hranicemi velký ohlas a otiskly jej všechny významné noviny.¹⁰⁵

„Národní listy“ 9. září 1921 s jistou dávkou ironie konstatovaly: „A pomáhati se má všem, tedy také těm, kteří vraždili, loupili, tatarským terorem téměř 4 léta drží nešťastný národ v nejstrašnější porobě... a kteří svým pokusem o zřízení komunistického státu uvrhli Rusko do bídy, jaké nezná historie.“¹⁰⁶ Úryvek z článku se týká hladomoru zapříčiněného velmi suchým létem a neúrodou. Každý evropský stát by rád pomohl ruskému lidu, ale jen v případě,

¹⁰³ Národní listy, 10. 4. 1920 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 115-116).

¹⁰⁴ Tamtéž, 23. 1. 1921, s. 146.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 146-147.

¹⁰⁶ Tamtéž, 9. 9. 1921, s. 178.

že by bolševici dali mezinárodním komisím úplnou svobodu jednání. Státy samy měly rozdělovat, co přivezly, a vidět, jak se najedí a ošatí opravdu hladoví a nazí. Ruský lid tak navíc dostane naději, že jeho útrapám bude jednou konec. Lidská solidarita a humánnost totiž ještě nevymřely. Vše vystihovala a stručně shrnovala následující věta: „Pomoci chceme trpícímu ruskému národu, ale ne jeho vrahům a zrádcům!“¹⁰⁷ I když by všichni raději viděli na místě trpících a hladovějících ruskou byrokracii a čelné bolševiky, bohužel strádal prostý lid, ve všech ohledech nevinný za tuto situaci.

2.3 České slovo

První číslo „Českého slova“ vyšlo 1. března 1907. Majitelem listu bylo vydavatelské družstvo „Českého slova“. Tisklo se v Tiskárně národně sociálního dělnictva. Odpovědným redaktorem se stal Jiří Pichl, z dalších redaktorů uveďme například Josefa Svozila, Jiřího Stříbrného, Františka Frabšu, Otakara Skýpalu. „České slovo“ vycházelo jako ústřední orgán Československé strany národně socialistické. V průběhu prvních týdnů války bylo vydáno mnoho mimořádných opatření týkajících se tisku. Dne 2. září 1914 bylo zastaveno. Již 13. září se vydávání deníku obnovilo, ovšem už pod názvem Naše slovo (do května 1915). K obnovení deníku došlo znovu 15. října 1918.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Národní listy, 9. 9. 1921 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 180).

¹⁰⁸ BERÁNKOVÁ, c. d., s. 217; 221.

2.3.1 Psalo se v Českém slově...

„České slovo“ reagovalo v roce 1918 na nebezpečí ohrožení Evropy bolševickým hnutím. Ochranu před ním spatřovalo v energické sociální politice a zdravém socialistickém hnutí. To mělo širokým vrstvám ukázat cestu k uskutečňování nejdůležitějších sociálních požadavků. Deník apeloval zároveň na vlády všech států, aby podporovaly socialistické organizace, protože jediné ty mohly bolševictví nejen zadržet, ale přímo znemožnit jeho nastolení.¹⁰⁹

O několik dnů později se v novinách objevil článek, který definoval, co to bolševismus vlastně je: „Bolševismus není promyšlená metoda taktická, je to výbuch předrážděného lidu, zaviněný pozvolným hromaděním nespokojenosti až po nebezpečnou hranici.“¹¹⁰

Negativně hodnotilo důsledky ruského bolševického převratu „České slovo“ také 2. července 1919. Podle něj způsobil dočasnou ztrátu samostatnosti Ruské republiky i občanských svobod a vyvolal v zemi stav, v němž rozhodoval nikoliv zákon, nýbrž libovůle a krvavý despotismus.¹¹¹

Vláda bolševiků měla důsledky i v ruském hospodářství. Podle „Českého slova“ znamenalo vítězství sovětové revoluce úplné zhroucení Ruska. Kdysi to byla země, která vyvážela nesmírné bohatství surovin a zemědělských výrobků. Nyní ji postihl nedostatek a bída. Článek nehledá příčiny tohoto stavu, pouze konstatuje fakta a předkládá celkový stav.¹¹² „Věříme v Rusko, bolí nás jeho neštěstí, strašlivý jeho úpadek, ale nevěříme, že by se daly léčit jeho nemoci zbraní a násilím. Positivní snahy lidu po samosprávě území i cit spojitosti s celou zemí, to jsou síly, v jichž ozdravující účinek můžeme jedině věřit.“¹¹³

Dne 19. října 1919 se objevila v „Českém slově“ zpráva o údajném konci bolševického Ruska. V článku se česká veřejnost mohla dočíst o zdánlivě neodvratném pádu bolševické vlády. Její zhroucení se očekávalo každým

¹⁰⁹ Česká slovo, 8. 11. 1918 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 39).

¹¹⁰ Tamtéž, 13. 11. 1918, s. 39.

¹¹¹ Tamtéž, 2. 7. 1919, s. 60.

¹¹² Tamtéž, 7. 12. 1920, s. 142-144.

¹¹³ Tamtéž, 12. 8. 1918, s. 68-69.

okamžikem. „Jistota a rozhodnost, s níž postupuje dohoda¹¹⁴ proti bolševikům je také neklamným znamením, že režim ruský je blízky konce.“¹¹⁵ Bolševická vláda se snažila za každou cenu udržet u moci. Za dva roky prokázala úplnou neschopnost, rozvrátila stát, demoralizovala masy a ožebračila národ. Lenin vytáhl do boje proti demokracii, psal vášnivé články, brožury, kritizoval ji ve svých projevech, označil ji za „výmysl a zbraň buržoazie“.¹¹⁶

V únoru 1921 psal list o odlivu dělníků z továren a jejich stěhování na venkov, aby nebyli zařazeni do Rudé armády. Na venkově pracovali v zemědělství nebo si založili malou, primitivně vybavenou dílnu. Novinář konstatoval, že život ve městech se stal nesnesitelným. Neustálá zima, hlad a otrocká práce vyvolávaly v lidech pocit zoufalství. Komisaři, agenti „črezvyčajky“,¹¹⁷ řetězoví obchodníci, spekulanti a podvodníci se dokázali režimu přizpůsobit a vytvořila se z nich nová třída zámožných. Dělnictvo neustále živořilo a začalo chápat, jakou cenu měl režim vybudovaný na zničení průmyslu a osobní svobody. „Při posledních volbách v petrohradských továrnách získali nestraní, tj. odpůrci bolševiků, 70 procent.“¹¹⁸ „Národní listy“ psaly již v roce 1920, že rozpor mezi venkovem a městy je natolik silný, že se sedláci zdráhají dodávat městům potraviny.¹¹⁹

První zprávy o hrozném hladu z léta 1921 umocněné prosbou Maxima Gorkého¹²⁰ o pomoc působily na celou veřejnost drtivě. Po počátečním šoku nastalo brzké vystřízlivění. Evropské státy se zamýšlely nad zásadní otázkou: Nezneužije ruská vláda pomoci? Dostane se pomoc k lidem, kteří ji skutečně potřebují? „České slovo“ považovalo tyto obavy za zbytečné. Pomoc Rusku

¹¹⁴ Jako Trojdohoda nebo Dohoda je označováno spojení Francie, Ruska a Velké Británie, namířené především proti expanzivním tendencím centrálních mocností (Německé císařství, Rakousko-Uhersko, Osmanská říše a Bulharsko). Oba tábory byly nepřáteli v 1. světové válce. Řada jiných států bojovala v této válce na straně Trojdohody, pravděpodobně nejvýznamnější z nich byla Itálie.

¹¹⁵ České slovo, 19. 10. 1919 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 73).

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Črezvyčajka neboli Čeka byl název pro ruskou tajnou státní policii. Pojmenování vzniklo z ruské zkratky oficiálního názvu črezvyčajnaja komisija.

¹¹⁸ České slovo, 15. 2. 1921 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 150-151).

¹¹⁹ Tamtéž, 10. 4. 1920, s. 115-116.

¹²⁰ Maxim Gorkij, vlastním jménem Alexej Maximovič Peškov byl ruský spisovatel, dramatik, básník a revolucionář. Bývá považován za průkopníka socialistického realismu.

neměla být finanční, ale formou potravinových zásob a dodáním léčiv a obvazového materiálu pro léčbu nemocí. Jako podmínku této pomoci si státy stanovily kontrolu nad rozdělením dovezených zásob, jež se v žádném případě neměly dostat do rukou úředního aparátu sovětské vlády. Zachránit chtěly evropské státy ruský lid, nikoli vedoucí komunisty, kteří jej zbídačili.¹²¹

2.4 Venkov

Po sjednocení agrárního hnutí došlo k významným změnám ve struktuře agrárního tisku. Tou nejvýznamnější bylo založení deníku, který měl v době boje za všeobecné hlasovací právo zesílit agitaci na venkově. První číslo „Venkova“ vyšlo 29. března 1906 díky iniciativě bratří Švehlů. Ti měli hlavní podíly v agrárním tiskovém a vydavatelském družstvu. Šéfredaktorem se stal Karel Jonáš, jako redaktoři zde dále působili Antonín Nečásek, hospodářský redaktor Josef Vraný, politický redaktor a parlamentní zpravodaj František Nepilý, Rudolf Beran a Jaroslav Hilbert.

„Venkov“ sehrál důležitou roli v propagaci agrární politiky, zejména v otázce volební reformy. Zpočátku přinášel pravidelné zpravodajství ze zasedání říšské rady, snažil se získat důvěru voličů z řad zemědělského proletariátu a středních rolníků.¹²²

¹²¹ České slovo, 18. 8. 1921 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 172).

¹²² BERÁNKOVÁ, c. d., s. 210.

2.4.1 Psalo se ve Venkově...

V polovině července 1918 se k politické situaci v Rusku vyjádřil i „Venkov“. Lidé se podle jeho slov budou jednou s údivem ptát, jak bylo možné, že se dva světoběžníci stali vládci v Rusku. Autor článku zastával názor, že fakticky nevládli. Marxistická „diktatura proletariátu“ vypadala tak, že ústřední vláda sovětů se sídlem v Moskvě vydávala denně několik dekretů. O výkon těchto nařízení se nikdo nestaral. Veškerou odpovědnost za jejich výkon měly místní organizace rad.¹²³

K násilí bolševiků se vrátil „Venkov“ ještě jednou. Kvůli tomu se prý bolševici stali nejnenáviděnější stranou v celé říši. Dříve byli představiteli revoluce, ale pak proti nim rostl živelný odpor. Podle všeobecného mínění mělo dojít k nové revoluci, aby se tak Rusko osvobodilo od hrůzovlády. Důsledkem bolševického teroru se staly přeplněné věznice, zničené životy politických odpůrců, popřípadě jejich vraždy. Rusko bylo zaplaveno plakáty a rozkazy. Nepřátelé se hrnuli do země, aby zničili bolševiky a osvobodili zemi od jejich hrůzovlády. Za klamný považoval „Venkov“ výklad toho, že to byl kapitalismus a imperialismus a především státy Dohody, které chtěly Rusko zničit.¹²⁴

„Venkov“ rovněž skepticky hodnotil ruské hospodářství. Už v roce 1918 upozorňoval na jeho katastrofální stav: „Všechn obchod je zničen; výroba zničena, doprava ochromena, řád společenský podkopán a rozvrácen. Anarchie je tam dnes větší, nežli kdy před tím.“¹²⁵ O tři roky později vypadala situace ještě hůře. Bolševici přivedli zemi do stavu bídy, v němž byl „nahnílý slaneček pochoutkou“, jak trefně poznamenal novinář.¹²⁶

A jak se díval na bolševismus český rolník žijící v Rusku? I o tom české čtenáře zpravoval „Venkov“. Bolševičtí vůdcové rozšířili po světě nepravdivé informace o živelné pohromě, která byla příčinou blížícího se hladomoru, jehož následkem mohlo zemřít až 20 milionů sedláků. Takto se snažili skrýt

¹²³ Venkov, 14. 7. 1919 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 33).

¹²⁴ Tamtéž, 8. 8. 1918 s. 36-37.

¹²⁵ Tamtéž, s. 37.

¹²⁶ Tamtéž, 20. 7. 1921, s. 167.

neodvratný pád sovětské vlády. Rolník tvrdil, že kdyby nepřišla sucha, bolševictví by snad nepadlo.¹²⁷

Názory Dohody o tom, že bolševismus je choroba ruského národa, z které se sám vyléčí, vyjadřil „Venkov“ v září 1919. Mělo se především zabránit tomu, aby se tato „choroba“ nerozšířila do ostatních částí Evropy. Dohoda navíc nabyla přesvědčení, že toto hnutí vyšlo z duše ruského lidu, že vyjadřovalo touhu širokých vrstev národa po kulturnějším stavu, která se jen nešťastným osudem dostala na nesprávnou cestu. Proto bylo potřeba nechat na čas ruský národ sobě samému, aby ve svém pokuse pokračoval a sám jej skončil. V této chvíli se nabízí otázka, zda se dohodové státy příliš nedistancovaly od dění v Rusku. Doufaly, že lid sám uzná, že cesta, na kterou se vydal, byla špatná. „Nebude dlouho trvat a řád v Rusku bude vykazovat jen malé odchylky od řádu, vládnoucího v ostatní Evropě.“¹²⁸

Článek se dále zabýval tím, že se Dohoda sice příliš nezaobírala řešením politické situace v Rusku, ale vykazovala velkou aktivitu v otázkách šíření bolševického režimu dále do Evropy. Začaly se množit zprávy o snaze bolševické ruské vlády zahájit mírová vyjednávání s velmocemi. Dosud se pokoušeli uzavřít mír pouze s okolními státy. Vše však skončilo nezdarem. Dohoda tyto pokusy zmařila, jelikož věděla, že by příměří posílilo bolševiky v odporu vůči ní.¹²⁹

2.5 Komparace českého tisku

Velmi vlivnou stranou po vzniku samostatné Československé republiky se stala Československá sociálně demokratická strana dělnická. Její hlavní politický list „Právo lidu“ se nakonec stal tlumočnickem reformistických idejí

¹²⁷ Venkov, 20. 8. 1921 (*Ohlasy českého a slovenského tisku*, s. 172-173).

¹²⁸ Tamtéž, 26. 9. 1919, s. 69.

¹²⁹ Tamtéž, s. 70.

a protikomunistickou tribunou.¹³⁰

Ze všech článků bylo jasně patrné nadšení z dění v Rusku. Novináři nelibě nesli příkoří, která muselo Rusko snášet po podepsání brestlitevského míru, aby tak ukončilo válku a bolševici se mohli plně věnovat prosazování svých politických záměrů. Nastolení jejich vlády působilo příznivě na život v zemi. Obdiv k novému režimu se nedal přehlédnout, zdařila se i socialistická ústava, která uzákonila nynější způsoby prosazování bolševické politiky.

K událostem zaujímalo „Právo lidu“ většinou jasně vyhraněné stanovisko. Pouze v případě atentátu na Lenina poznamenalo, že nemáme právo soudit viníky atentátu, pokud neznáme místní poměry. Novináři se zaslepeností hájili vládu bolševiků. Ovlivňovala je ideologie, kterou ČSDSD propagovala. Strana byla členem Socialistické internacionály. Bojovala za lepší pracovní podmínky dělníků, prosazovala uznání osmihodinové pracovní doby, všeobecné volební právo a úpravu mzdových poměrů.

Československá národní demokracie zastupovala po roce 1919 zájmy českých městských kapitalistů a v průběhu existence první republiky se vyvinula v extrémně pravicovou stranu, vyhraněně antikomunistickou. „Národní listy“, její tiskový orgán, se vyznačovaly fašizujícími a antisovětskými tendencemi. Z charakteristiky strany vyplývá, že nesouhlasila s Leninovou politikou, která prosazovala spíše chudobu, ožebračování kapitalistů a zlepšení postavení dělnické třídy. Objektivita informací byla ovlivněna ideologií národní demokracie. Autoři článků působili na čtenáře svými negativními názory na tamější vývoj, a tím znemožňovali podávání objektivních informací.

Bolševickou vládu a její cíle označovali novináři deníku za utopistické. Průběh mnohých událostí zlehčovali, téměř vše podle nich probíhalo snadno, ovšem následky trpěl prostý lid. V člancích se rovněž objevila kritika „Práva lidu“ a jeho optimistického hodnocení vývoje v Rusku. „Národní listy“ se v žádném případě nehodlaly ztotožnit se zbídačením rolníků, s konfiskacemi jejich

¹³⁰ BERÁNKOVÁ, M., - MALEC, K., *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: Stručný přehled*, Praha 1980, s. 35.

pozemků. Negativní důsledky režimu dokládali autentickými výpověďmi těch, kteří v Rusku skutečně po určitý čas žili a měli možnost bolševickou politiku poznat včetně jejího dopadu na dělníky a rolníky.

„České slovo“ jako deník Československé strany národně socialistické se podílel na rozbíjení revolučního dělnického hnutí.¹³¹ „Národní socialisté“ se stali oporou demokratické republiky a podporovali prezidenta Masaryka, náleželi k tzv. stranám Hradu. Kvůli vnitřním problémům sociální demokracie nedošlo ke sloučení s národními socialisty, kteří o něj usilovali.

Jako zastánci demokracie odmítali bolševismus. Považovali ho za systém, v němž vítězí libovůle a despotismus bolševiků. Boj za občanské svobody stál v rozporu s otrockou prací ve městech, před níž lidé odcházeli na venkov, takže ubývalo dělníků pracujících v továrnách. Pomineme-li náročnost práce, dělnictvo živořilo a bylo ohroženo hladomorem. „České slovo“ právem varovalo před skutečností, že by bolševismus mohl ohrozit celou Evropu. Články apelovaly na evropské státy, aby se všemi silami snažily ubránit nastolení bolševického režimu, varovaly před jeho negativními důsledky a čtenářům předkládaly zprávy, v nichž zdůrazňovaly katastrofální stav hospodářství a strašlivé životní podmínky dělníků ve městech.

Hlavním heslem listu „Venkov“ bylo „venkov jedna rodina“. Redaktoři chtěli oddělit zájmy pracujících ve městech a na venkově a zakrýt propastné třídní rozdíly v zemědělství.¹³² „Venkov“ kritizoval nedůsledné požadavky na dodržování nařízení, kterými se měli občané Ruska řídit. V mnoha člancích hledali novináři příčiny nefunkčnosti režimu. Určitý podíl viny nesl také bolševický teror. List jako jediný nevěřil Dohodě, že Rusku pomůže. Ta navíc bránila uzavírání příměří s okolními státy z obavy, že by se zvýšil počet jejích odpůrců a musela by tak bezpodmínečně odpor odrazit. „Venkov“ označil bolševismus za "chorobu, z níž se Rusko samo vyléčí". Informace předkládané

¹³¹ BERÁNKOVÁ - MALEC, c. d., s. 35-36.

¹³² Tamtéž, s. 33.

čtenářům byly příliš chudé na fakta.

Faktografické údaje o dění v Rusku se v člancích objevovaly méně často než bilancování a hodnocení vlády bolševiků. „Právo lidu“ vyjadřovalo nadšení z tamějšího dění, „Venkov“ se zajímal spíše o pracovní podmínky dělníků a rolníků, v „Českém slově“ vycházely mimo jiné články, jejichž autory byli vojenští hodnostáři, kteří působili v Rusku a hodnotili tak spíše dění na bojištích, „Národní listy“ spíše kritizovaly bolševismus. Všechny noviny se vyjadřovaly k situaci v Rusku, k hospodářským potížím, hledaly příčiny tohoto stavu.

Informace čerpali novináři ze zpráv, jež měla k dispozici ČTK či z tisku z jiných zemí, četné údaje poskytla informační agentura Reuter sídlící v Londýně. Do „Českého slova“ přispívali většinou velitelé jednotek v Rusku, či vyslanci v zahraničí, například Dr. Lev Sychrava působící v Paříži. „Právo lidu“ obohatil o své poznatky poslanec Antotnín Srba. Svými kritikami přispíval do „Venkova“ třicet let Jaroslav Hilbert.¹³³

¹³³ Jaroslav Hilbert (1871–1936) byl technik, český dramatik a spisovatel.

3 Ruský tisk

3.1 Pravda

První číslo legálního listu „Pravda“ vyšlo 5. května 1912 v Petrohradě. Byl založen na základě iniciativy petrohradských rolníků. Úvodník k tomuto vydání napsal M. S. Olminskij, jenž publikoval pod pseudonymem A. Vitimskij. Denní náklady dosahovaly 40-60 000 výtisků. Od samého počátku vláda vydávání listu často perzekvovala (v podobě konfiskací, pokut, zastavování listu, vězněním redaktorů). „Fakticky byla celoruským legálním tiskovým orgánem ilegální bolševické strany a vycházela pod stálým vedením V. I. Lenina a ústředního výboru strany.“¹³⁴ V prvních měsících existence list vždy neinformoval včas o událostech dělnického hnutí, což Lenina značně znepokojovalo. „Pravda“ chtěla podávat čtenářům pravdivé a pokud možno nezkreslené informace.

V roce 1914 zakázaly carské úřady noviny vydávat. List byl obnoven až po únorové revoluci 5. března 1917 jako orgán ústředního a petrohradského výboru Sociálně demokratické dělnické strany Ruska. Spolu s ostatním tiskem byl v jarních měsících roku 1917 silně perzekvován vládními úřady. Znovu vycházet začal až 23. července 1917 pod názvem „Rabočij i soldat“ v nákladu 50-70 000 výtisků. „Dne 9. listopadu 1917 vyšlo první číslo znovuobnoveného listu Pravda.“¹³⁵ Vydávání deníku se přesunulo z Petrohradu do Moskvy, kde začal vycházet 16. března 1918.

¹³⁴ ŠTASTNÁ, H., *Dějiny ruského a sovětského tisku*, Praha 1985, s. 189.

¹³⁵ Tamtéž, s. 248.

3.1.1 Psalo se v Pravdě...

Dne 21. listopadu 1917 zpravovala „Pravda“ čtenáře o tom, že velká část státních a městských úředníků vyjádřila svůj odpor k vládě dělníků a rolníků. Úředníci odmítali plnit své dosavadní pracovní povinnosti a ani se nebáli provést sabotáže. Podle nich bude nejvíce strádat obyvatelstvo. Dělníci, vojáci a městská chudina se pokusili proti tomu vzepřít a zastavit dosavadní vývoj, jenž mohl mít za následek hlad a navíc chránil buržoazní úředníky. Byl pořízen jmenný seznam, včetně adres, těch úředníků, kteří se dopustili sabotáží, aby se tak snáze označili viníci, usilující o potlačení revoluce hladem.¹³⁶

O několik dnů později varovali novináři před dalším možným zimním tažením. Zdůraznili, že ten, kdo hlasoval proti bolševikům, podporoval další boje, kvůli nimž by zemřeli další vojáci, nastal by hlad a rozvrat celé země. Naopak ten, kdo hlasoval pro bolševiky, podporoval zimní tažení a především ukončení války. Proletariát se všemi silami snažil bojovat za mír v zemi, za chléb a za svobodu. Buržoazie na všechny proletářské myšlenky odpovídala „NE“ a snažila se prodloužit imperialistickou válku.¹³⁷

Ve volbách do petrohradského Ústavodárného shromáždění zvítězili bolševici. Autor článku se ptal, proč hlasovali lidé právě pro ně. Důvod byl prostý. Bolševici bojovali za práva a lepší postavení utlačovaných tříd, nikoli za buržoazii. Neohlíželi se na odpor kapitalistů proti ruskému režimu, ale vedli zemi k rychlému a spravedlivému míru, odebrali majetek bohatým, zasazovali se za zájmy pracujícího lidu, ne za zájmy kapitalistů. Novinář podotkl, že za tento program museli hlasovat dělníci, rolníci i vojáci. Pouze bolševici mohli podle něj uskutečnit cíl a dovést národ k socialismu. Článek končil větou: Soudruzi, hlasujte pro bolševiky!¹³⁸

Mnohem úderněji vyzněl článek z 30. listopadu 1917. Kadetští ministři podporovali generálskou a úřednickou protirevoluci. Poukazovali na to,

¹³⁶ Pravda, 21. 11. 1917.

¹³⁷ Tamtéž, 26. 11. 1917.

¹³⁸ Tamtéž, 29. 11. 1917.

jak buržoazie využila příležitosti svobody, za kterou bojovali za socialisty převlečení kadetští agenti. Země potřebovala osvobodit od útisku buržoazie, ne osvobodit buržoazii od útisku národem. Vyslovili se rovněž proti uzavření míru.¹³⁹

Za vlády Kerenského se ze všech stran ozývaly hlasy o potřebě pevné vlády. V té době nebyla snad žádná společenská skupina, žádná velká politická strana, jež by nehovořila o její nezbytnosti. Kadetské noviny chválily tvrdý program Kornilova.¹⁴⁰ Jeho hlavní cíle byly následující: represe bolševiků, ukončení vydávání novin, umlčení jejich propagace... Mír, půdu pro rolníky, svobodu pro vojáky a dělníky - to všechno nešlo dobýt bez zlomení odporu kapitalistů, junkerů,¹⁴¹ zkrachovalých ředitelů a všech příznivců myšlenky na protirevoluci. Novinář se v článku vracel k převratu ze 7. listopadu 1917, kdy pracující a vojáci vyrvali vlast z rukou buržoazie a převzali moc do svých rukou, odstranili buržoazní představitele vlády a sluhy svrženého ruského cara Nikolaje Romanova. Revoluce byla revolucí národní, v první řadě proletářskou, usilující o socialistickou přeměnu společnosti. Vznikla tvrdá revoluční vláda, která bojovala za lepší zítřky chudších vrstev obyvatelstva.¹⁴²

Článek z 25. února 1918 byl určen dělnickému lidu, rolníkům, vojákům a námořníkům. Sděloval, že sovětská vláda přijala mírovou smlouvu, předložila ji rakouské a německé vládě k projednání. Odpověď však ještě neobdržela. Novinář popsal čekání na vyjádření středoevropských mocností následovně: Imperialističtí vrahové prodlužují svůj loupežný pochod do nitra Ruska.¹⁴³ Němečtí kaledinovci spolu s ruskými bělogvardějci¹⁴⁴ se vydali rozstřílet Sověty, připravovali obnovu monarchie. Revoluce byla ve velkém nebezpečí. Z obavy před hrozícím nebezpečím ukončil autor článek slovy: „Jestli vy, dělníci, vojáci,

¹³⁹ Pravda, 30. 11. 1917.

¹⁴⁰ Lavr Georgijevič Kornilov působil jako carský a bělogvardějský generál.

¹⁴¹ Junkerů byli žáci důstojnické školy v carském Rusku.

¹⁴² Pravda, 3. 12. 1917.

¹⁴³ Tamtéž, 25. 2. 1918.

¹⁴⁴ Bělogvardějci (rusky: Bílí důstojníci, také Bílá armáda, Bílí, Dobrovolnická armáda) byli příslušníci skupin bojujících v Říjnové revoluci a za následující občanské války v letech 1918 až 1920 proti Rudé armádě.

rolníci, nechcete ztratit svou vládu, vládu sovětů - do posledního dechu bojujte s loupežníky, kteří se k vám přibližují.“¹⁴⁵

Dělnicko-rolnická vláda Ruské republiky oznámila přerušení války a demobilizaci armády. Přijetí Německem předloženého ultimáta bylo vynuceno napadením německými vojsky, což Rusko donutilo k podpisu násilně vnucených podmínek. Jednání o mírové smlouvě mezi Ruskem na straně jedné, a Německem a spojenci na straně druhé, probíhala v Brestu Litevském. Mír nebyl uzavřen na základě svobodné dohody národů Ruska, Německa, Rakouska-Uherska, Bulharska a Turecka. Mír, jenž označili jako imperialistický, mu nadiktovala druhá strana se zbraní v ruce a země zmítaná revolucí jej musela přijmout, pokud chtěla definitivně ukončit své působení ve válce. Okrajové oblasti Ruska měnil na německé provincie a zbavil je práva na sebeurčení. Tento mír, pod záminkou udržování pořádku, umožňoval utlačovatelům ozbrojenou podporu proti dělníkům, vracel půdu velkostatkářům a znovu vháněl dělníky do otroctví majitelů továren, potlačil vše, co bylo dobyto revolucí, a země se tak ocitla v ještě horší situaci, než byla podle staré obchodní smlouvy s Německem uzavřené roku 1904. Za tehdejší situace nemělo Rusko možnost volby, aby demobilizovalo svoje vojska. Ruská delegace v Brestu Litevském otevřeně sdělila, že žádný čestný člověk nemohl uvěřit, že válka proti Rusku se tím stala válkou obrannou. Německému militarismu se podařilo použít svá vojska proti masám dělníků a rolníků Ruské socialistické republiky. Německý proletariát neměl dostatek síly zastavit tento nápor.¹⁴⁶

Dne 12. března 1918 uplynul rok, kdy došlo k únorové, respektive k březnové revoluci. Tento den autor označil jako výročí socialistické revoluce. Ruský národ se zbavil carské vlády, svrhl i buržoazní vládu Miljukova a oportunistickou vládu¹⁴⁷ Kerenského. Dělníci, rolníci a vojáci převzali moc

¹⁴⁵ Pravda, 25. 2. 1918.

¹⁴⁶ Tamtéž, 7. 3. 1918.

¹⁴⁷ Oportunismus je způsob jednání a rozhodování, které se neřídí vlastními zásadami, nýbrž se přizpůsobuje vnějším okolnostem, příležitostem a výhodám z toho kterého rozhodnutí. Oportuniste se ve svém rozhodování řídí především průzkumy veřejného mínění, přizpůsobuje se náladám veřejnosti a sleduje okamžitý úspěch bez ohledu na dlouhodobé důsledky. Přidává se na stranu těch, kdo mají úspěch, a nedbá na to, co voličům sliboval dříve

do svých rukou, utvořili svou vládu - sovětskou vládu. Mír, svobodu, zemi a vymoženosti bylo nutno uchránit před nepřáteli. Na obranu Ruské socialistické republiky měli vystoupit případně i se zbraněmi.¹⁴⁸

O čtyři dny později v Moskvě zasedal Mimořádný všeruský sjezd sovětů, dělníků, rolníků, vojáků a kazašských zástupců. Měl řešit velice závažnou otázku, týkající se přijetí či nepřijetí mírové smlouvy s „německými násilníky“. Dělnická třída i pracující rolníci s napětím očekávali, na čem se sjezd usnese, a věřili, že bude řešením pravých národních představitelů. Výsledkem bylo potvrzení mírové smlouvy.¹⁴⁹

3.2 Petrohradská pravda¹⁵⁰

„Petrogradskaja pravda“ začala vycházet v Petrohradě 2. dubna 1918 jako orgán Centrálního a Petrohradského komitétu. V lednu 1924 se list přejmenoval na Leningradskou pravdu.

3.2.1 Psalo se v Petrohradské pravdě

Poslední březnový den roku 1918 otiskla „Pravda“ článek o ratifikaci mírové dohody, kterou Německo stále oddalovalo. Hlavní představitelé říšského sněmu přijali rezoluci, radikálně měnící obsah mírové dohody s Ruskem. Ta stanovila, že v dalších smlouvách s Ruskem musely předem uvést garance uhrazování škod způsobených německému průmyslu a obchodu v Rusku za celou

¹⁴⁸ Pravda, 12. 3. 1918.

¹⁴⁹ Tamtéž, 16. 3. 1918

¹⁵⁰ Transkribovaný název - Petrogradskaja Pravda.

dobu trvání války. Německu měla být jako záruka předána část příjmů z ruských železnic a celních poplatků. Zástupce německého kancléře Maxmiliána Bádenského vnesl proti této rezoluci námitku. Poukázal na to, že je rovna kontribučním požadavkům a že si protirečí s textem brestlitevské smlouvy.¹⁵¹

I orgán německé buržoazie „Kolínské noviny“ hrozil ruské revoluci, že „německé zbraně jsou ještě dostatečně ostré pro nové úder“.¹⁵² Novinář „Pravdy“ poznamenal, že němečtí imperialisté se při první vhodné příležitosti chopí zbraní, aby udeřili v revolučním Rusku a dosáhli podepsání mírové smlouvy s podmínkami, které si sami určili. Pokud by byli Němci úspěšní na anglofrancouzské frontě, pak by své síly soustředili na Rusko. Vojáci měli být připraveni kdykoliv odrazit útoky německé armády. Sovětská republika se měla postarat o to, aby její zbraně byly dostatečně ostré k odporu nejen proti německým vojskům, ale proti všem, kteří by se pokusili bojovat proti proletářské revoluci v Rusku.¹⁵³

Dne 2. července 1920 skončily volby do petrohradského sovětu, kam bylo přijato 1 579 komunistů, 280 nestraníků, 5 menševiků, 2 anarchisté, 12 socialistů revolucionářů... Volilo 562 404 lidí v 811 volebních okrscích 2 209 poslanců. Dělníci hlasovali až na vzácné výjimky pro komunisty a nestraníky. Společně měli budovat, upevnit a napravit všechny oblasti dělnicko-rolnického života. Představitelé sovětu jednomyslně přijali následující: Všichni zvolení zástupci budou dělat referáty na každé zasedání Petrohradského sovětu, nebude docházet k přerušování práce, aby se nezpůsobovaly škody statečné Rudé armádě a všem strádajícím pracujícím, za žádnou cenu nebudou vpuštěni do proletářské rodiny ti, kteří by vnášeli dezorganizaci a usilovali vést pracující třídu do záhuby.¹⁵⁴

V polovině srpna navštívil Petrohrad Béla Kun.¹⁵⁵ Vítaly ho davы pracujících, byl jedním z předních představitelů mezinárodního komunismu, který oprostil od světového imperialismu Maďarské sovětské republiky. Rakouská

¹⁵¹ Petrohradská pravda, 31. 3. 1918.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž, 2. 7. 1920.

¹⁵⁵ Béla Kun (původním jménem Béla Kohn) byl maďarský komunistický politik, po krátkou dobu roku 1919 stál fakticky v čele Maďarské republiky rad.

vláda byla nucena Kuna propustit a ten se vydal ihned do rudého Petrohradu, hlavního města světové revoluce. Obyvatelstvo Ruska jej znalo především jako účastníka v revolučních bojích, chrabře bránícího Sovětskou republiku před světovým imperialismem. Proletariát této ruské provincie vyjádřil hluboké přesvědčení, že soudruh Béla Kun se znovu postaví do čela rudého Maďarska.¹⁵⁶

V článku „Rusko a Evropa“ se čtenáři mohli dozvědět, že Lloyd George¹⁵⁷ odmítl dovolenou a cestu do Lucemburska. Byl požádán předložit parlamentu podrobné objasnění anglické politiky v rusko-polských otázkách. Rusko stálo neustále v centru mezinárodního zájmu, znovu se stalo velkou državou, jak přiznal jeden orgán anglické buržoazie. Současná rozloha země pokrývala daleko větší plochu než za dob carství. Romanovskou dynastii označil novinář za kolos na hliněných nohách. Čím déle existovala, tím více se rozkládala a tím dříve se předpokládal její rozpad. Rusko-japonská válka zasadila carskému samoděržaví první úder, světová válka jej uvrhla roku 1917 do propasti. Stala se zkouškou pevnosti státního režimu. Carské Rusko tíže válečných událostí podlehl.¹⁵⁸

Dne 11. září 1920 psal novinář o začarovaném kruhu války, z něhož se země nemohla vymanit. Když pominul válečnou frontu odraženou od vlasti, buržoazie vytvořila druhou frontu - a sice potravinovou. Hladem chtěli zničit první dělnickou republiku na světě. Ale nepodařilo se jim to. Rolníci se podělili se sovětskými městy o své zásoby. Spojenectví s dělníky jim zajistilo půdu, kterou bolševici sebrali menševikům a kapitalistům. Vesnice tak zbavily města „hromadné daně“, kterou by rolníky zatížili statkáři, kapitalisté Ruska a cizí imperialisté.¹⁵⁹

Vzhledem k neustálým porážkám byli vysláni na pomoc Rudé armádě lepší vojáci – dělníci-komunisté. Text článku jasně dokládal, že armáda potřebovala sebeobětavé, mladé a silné muže, kteří by s sebou přinesli naději

¹⁵⁶ Petrohradská pravda, 12. 8. 1920.

¹⁵⁷ David Lloyd George, 1. hrabě z Dwyforu, britský státník a jediný premiér, který pocházel z Walesu, jediný předseda vlády, pro něhož byla angličtina druhým jazykem (prvním velština).

¹⁵⁸ Petrohradská pravda, 18. 8. 1920.

¹⁵⁹ Tamtéž, 11. 9. 1920.

na vítězství. Velitelé se snažili útvarům opatřit dobrou výzbroj, zkvalitnit bojovou přípravu, nemenší roli hrála u vítězného boje i uvědomělá disciplína a vůle armády vyhrát.¹⁶⁰

Rusko bylo podle autora článku „Mezinárodní revoluce 1917-1920“ velmi slabé. Za tři roky nepřerušovaného boje se ovšem stalo nejsilnější zemí na světě. Jeho moc odrážela velkou sílu třídy, která se o mocenský vzestup nejvíce zasloužila - proletariátu. Novinář mimo jiné konstatoval, že na otázku, kdy byla započata mezinárodní revoluce, odpoví budoucí historikové jednoznačně – v roce 1917. Revoluce ruská ji pouze zahájila. A pokud se někdo zeptal, kde je mezinárodní revoluce, mohli mu všichni čtenáři tohoto tisku po přečtení článku sdělit následující: „To je ona, před vámi, revoluce se odvíjí před vašimi očima. Ještě neskončila, ještě nevstoupila do hlavní fáze, ale už probíhá.“¹⁶¹

Podle redaktorů v letech 1917-1920 buržoazie z celého světa neustále pomlouvala Sovětský svaz. Desítky, možná i tisíce, prodejců novin vyhazovaly miliony exemplářů buržoazních a sociálnědemokratických novin. Buržoazie a její přísluhovači, jak označil sociální demokraty, podle novináře prý vytiskli za tyto tři roky takové množství novin a dalšího literárního materiálu, že by se papírem mohla pokrýt nejen celá saharská poušť, ale i lesy Jižní Ameriky. Čestní revoluční proletáři ze všech stran se mohli vyjádřit a ospravedlnit od těchto lží a pomluv pouze v několika proletářských novinách.¹⁶²

¹⁶⁰ Petrohradská pravda, 15. 9. 1920.

¹⁶¹ Tamtéž, 7. 11. 1920

¹⁶² Tamtéž.

3.3 Nový život

„Novaja žizň“ („Nový život“) byl deníkem menševiků–internacionalistů, vycházel od dubna 1917 do července 1918 v Petrohradě.¹⁶³

3.3.1 Psalo se v Novém životě...

Dne 17. ledna 1918 informoval list „Nový život“ o tom, že bylo přijato usnesení mimořádné komise pro boj s cholerou. Její příkazy se musely plnit ihned. Spolu s komisariátem zdravotnictví odpovědní pracovníci vyčlenili komisi pro přípravu mobilizace celého medicínsko-sanitárního personálu, zabývali se vyřešením bytové otázky pro celý široký štáb, postarali se o vodu a o přípravu kremací. Nutné bylo rovněž provést velmi důkladný úklid domů. Všechny oblasti se řídily příkazem co nejrychleji ubytovat chudé vesničany v domech a vilách bohatých obyvatel měst.¹⁶⁴

Článek ze 14. ledna 1918 se věnoval sociální revoluci, která prý mohla být uskutečněna pouze silou proletariátu. Říjnového převratu se účastnili vojáci, jimž byl slíben okamžitý mír. Vojsko ovšem ještě nebylo prodchnuto duchem socialismu a přálo si pouze ukončení války, za něž bojovalo všemi silami. Uskutečnění převratu napomohli také rolníci, kteří se chtěli stát vlastníky půdy. Novinář uvedl, že Rafail Abramovič Rein, zástupce menševiků, na třetím sjezdu sovětů poukázal na možnost uzavření míru nenásilně a bez rozstřílení Zimního paláce. Menševici tedy nabízeli „bezbolestné“ vyřešení krize. Na to bolševici odpověděli terorem, který opoziční strana neschvalovala, a proto ani nedělala. Ten podle nich nebyl cestou k vyřešení všech otázek. Menševici navíc

¹⁶³ <http://encyklopedie.vseved.cz/Novaja+%C5%BEiz%C5%88+men%C5%A1evik%C5%AF>, 20. 6. 2010.

¹⁶⁴ Nový život, 17. 1. 1918.

nesouhlasili s ustanovením socialistického zřízení v Rusku. Revoluce nebyla možná, protože jí chyběla podpora na západě. Místo ní prý nastoupí určitá anarchie. Bolševikům kladl za úkol, aby dokázali, že socialismus může být uplatněn.¹⁶⁵

V Pskově, kudy procházela demarkační linie mezi Ruskem a Německem po uzavření brestlitevského míru, byla přijata dohoda o tom, že německé velení mělo povinnost všechny případy, které budou řešit v centrální zóně, regulovat. Toto území se mohlo zvětšit pouze tehdy, pokud to neschválí představitelé obou stran. Německé velení v Pskově a delegáti ruské vlády usilovně podporovali přátelské vztahy dané mírovou smlouvou.¹⁶⁶

Komisariát zahraničních věcí obdržel nótu generála Mirbacha, v níž bylo uvedeno, že německé vojenské a železniční velitelství dalo v okupovaných oblastech práci mnoha úředníkům. Zaměstnavatelé požadovali zkrácení pracovní doby a vyhrožovali svým zaměstnancům tím, že nebudou jmenováni do dřívějších funkcí a hodností a ujišťovali je, že neobdržené mzdy, důchody a úspory jim nebudou vyplaceny. S ohledem na tento fakt generál Mirbach žádal, aby sovětská vláda ruským úředníkům potvrdila, že po ukončení dosavadního stavu zůstanou ve službách železniční správy a že i ostatní oprávněné požadavky budou vyřešeny podle představ úředníků.¹⁶⁷

Začátkem června se uskutečnilo zasedání představitelů svazu vydavatelů, redaktorů, žurnalistů, tiskařů i prodavačů. Představitelé svazu novinářů sdělili, že jim prezidium svazu pracujících dělníků přikázalo prodávat noviny, ale neexistoval žádný právní dokument, který by toto nařizoval.¹⁶⁸

Z téhož dne pocházela zpráva o návštěvě německého vyslance hraběte Mirbacha v komisariátu zahraničních věcí. Sešel se s Čičerinem¹⁶⁹ a projednávali spolu politické události uplynulého dne. Hrabě Mirbach upozornil na to, že přímá cesta mezi Moskvou a Petrohradem byla stále neprůjezdná a žádal o přijetí

¹⁶⁵ Nový život, 14. 1. 1918.

¹⁶⁶ Tamtéž, 24. 3. 1918.

¹⁶⁷ Tamtéž, 25. 5. 1918.

¹⁶⁸ Tamtéž, 7. 6. 1918.

¹⁶⁹ Georgij Vasiljevič Čičerin byl ruský revolucionář a sovětský lidový komisař pro zahraniční věci v letech 1918-1930.

opatření, jež by zajistila možnost stálého průjezdu.¹⁷⁰

Dne 8. června 1918 informovaly noviny čtenáře o nedostatku obilí pro dělníky. Představitelé rolníků a kozáků přicházeli do komisariátu pro zemědělství, kde se stavěli proti jakýmkoliv pokusům odebrat jim silou obilí, ryby, maso a jiné potraviny. Tímto se stoupenci dělníků, rolníků i kozáků a zástupci sovětů bránili proti odebírání zemědělských produktů. Autor článku tento proces označil za „leninskou křížovou cestu“. Ti, kteří vlastnili dostatek obilí, neměli moc oblečení a naopak. Nebylo by nic divného na tom, kdyby se obyvatelé měst, především dělníci, vydali na ozbrojený pochod za účelem získat obilí a další potraviny a nespolehali se příliš na to, že se zemědělci budou řídit dekretem vydaným Leninem. Rolníci a dělníci prokázali, že jsou rozumní a vydali se cestou směnného obchodu. Výměna zboží mezi továrnami a vesnicí nebo nákupy za peníze se jim jevily jako nejreálnější prostředek k získání průmyslových či zemědělských produktů.¹⁷¹

3.4 Komparace ruského tisku

„Pravda“ informovala ve svých člancích čtenáře o svoláních sovětské vlády, dekretů a nařízeních Všeoruského ústředního výkonného výboru a Rady lidových komisařů, poskytovala zprávy z front, stejně jako informace o připravovaných jednáních o uzavření míru s válčícími velmocemi.¹⁷² „Bolševický list rovněž otiskoval poznámky o hrdinství vojáků, prokázaném při střetech s kolčakovci, příslušníky Děnikinovy armády a intervenčními vojsky. Vyzýval do boje proti interventům a bělogvardějcům.“¹⁷³ Sehrál závažnou úlohu při realizaci masových politických kampaní, jejichž nutnost vyplývala

¹⁷⁰ Nový život, 7. 6. 1918.

¹⁷¹ Tamtéž, 8. 6. 1918.

¹⁷² ŠTASTNÁ, c. d., s. 248-249.

¹⁷³ Tamtéž, s. 262.

ze závažného vývoje událostí v Rusku. „Pravda“ mimo jiné mobilizovala dělníky a rolníky nejen do řad Rudé armády, organizovala i „stranický týden“, během něhož vstoupilo do strany 200 000 nových členů, „týdny obrany“, angažovala se v kampani proti epidemickým chorobám, zejména proti velmi rozšířenému skvrnitému tyfu a také choleře.¹⁷⁴

Prostřednictvím „Pravdy“ se propagoval bolševický program, díky němuž se dělnická třída dostala do centra společnosti. Proletariát tedy zvítězil nad nadvládou buržoazních úředníků, kvůli nimž hrozil dělníkům hlad a smrt v první světové válce, kterou nechtěli ukončit. Články působily jako účinná agitace na dělníky, jimž bolševici měli zajistit blahobyť a práci. Proto se utvořila tvrdá vláda bojující za jejich požadavky a proti odporu kapitalistických států ze „Západu“. Za významný mezník se považovala únorová revoluce, která svrhla carskou vládu a dala moc proletariátu. Naopak největší příkoří muselo Rusko snést při podpisu brestlitevského míru. Ten sice ukončil válečný stav, ovšem územní ztráty byly příliš velké.

„Petrohradská pravda“ se v několika článcích věnovala podmínkám mírové smlouvy uzavřené v Brestu Litevském. Novináři také varovali před hroící německou intervencí a zároveň konstatovali, že vláda sestaví silnou armádu, která odrazí nepřátelská vojska usilující o pád bolševismu. Seznamovali čtenáře s výsledky voleb do petrohradského sovětu, jenž po převratu pochopitelně ovládli komunisté. Neblahý vliv na vývoj poměrů v Rusku měl téměř nekonečně dlouho trvající válečný konflikt. „Pravda“ považovala dělnickou třídu za nejdůležitější ve společnosti, dokonce se z nich rekrutovali i noví členové Rudé armády, kteří měli bojovat a hájit politický režim. Při hladomoru dokonce rolníci poskytovali dělníkům potraviny.

Ruskou revoluci označili novináři za počátek revoluce mezinárodní, která se měla rozšířit do celého světa. Články hájily ruský politický režim a vyjadřovaly rozhořčení nad jakoukoli kritikou země a zdejšího způsobu vlády.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 264.

Ta se snažila zajistit rolníkům co nejlepší pracovní i životní podmínky. Okrajově komentovaly také dění v zahraniční politice.

„Nový život“ byl tiskovým orgánem menševiků, kteří tvořili bolševickou opozici. Jendalo se o společensko-literární sociálně-demokratické noviny. Na titulní straně uváděla redakce větu: Proletáři všech zemí, spojte se! Měli tím zřejmě na myli takové spojení, které by osvobodilo ruský lid od nadvlády bolševiků. Úspěšné provedení této akce podmiňovala podpora proletariátu co nejvíce evropských států. Většinu listu zabíraly spíše články týkající se kultury, především literatury.

Novináři v člancích kritizovali Leninův způsob prosazování politického programu násilím. Chtěli ukázat, že menševici neřešili vše cestou boje a zdoláváním odporu fyzickou silou, nýbrž mírovou cestou. Tato teze se objevila v tisku ještě například v souvislosti s Leninovým dekretem, jenž nařizoval odevzdání nadbytečné produkce zemědělců. Přitom se rolníci a zemědělci dohodli na směnném obchodě, který vyhovoval oběma stranám více, než nařízení bolševiků. Socialismus také příliš nepodporovali, zřejmě proto, že byl tak tvrdě prosazován bolševiky, navíc nedoufali v jeho delší trvání. Nesouhlasily s ním totiž ani mocnosti na západ od Ruska. „Nový život“ jako jediný neuváděl v člancích týkajících se epidemie cholery počty obětí, ale předkládal postupy, kterými se mělo zabránit dalšímu šíření nákazy. V březnu 1918 se pozornost novinářů soustředila především na události, které vyvstaly po uzavření brestlitevského míru. Novináři psali v této souvislosti především o německém generálu Mirbachovi a jeho vstřícných gestech vůči ruským úředníkům, jež zaměstnal.

4 Regionální tisk

4.1 Reichenberger Deutsche Volkszeitung

„Reichenberger Deutsche Volkszeitung“ vycházely od 20. září 1885 do prosince 1919, od 1. října 1907 se list nazýval „Reichenberger Deutsche Volkszeitung“ s podtitulem „Deutschnationales Tagblatt“. Vznik listu byl spojen s obdobím vzestupu německého nacionálního hnutí v 80. letech 19. století. Německý nacionální spolek a jeho vedoucí Dr. Carl Schücker se velmi zasadil o vznik Deutsche Volkszeitung. Stal se jeho prvním vydavatelem. „Noviny Deutsche Volkszeitung byly od roku 1890 oficiálním orgánem magistrátu a současně sloužily jako hlavní orgán tehdy vznikající Německé lidové strany (Deutsche Volkspartei).“¹⁷⁵ Prvním redaktorem se stal Max Besozzi, před tím pracoval v redakci nacionálního týdeníku Deutsche Wacht v Cilli. V době kolem vzniku Československa vycházel list každé ráno s výjimkou pondělka (pouze poledník). „Reichenberger Deutsche Volkszeitung“ přinášely kratší zprávy z Liberce a z kraje, které se objevovaly ve sloupcích v rubrice Aus Stadt und Land, z ciziny pak pod názvem Drahtnachrichten.¹⁷⁶ Noviny obsahovaly zprávy o dění na frontách první světové války (v rubrice Weltkrieg), nechyběla ani kulturní nabídka.

¹⁷⁵ RUSŇÁK, J., *Německý politický tisk v Liberci 1860-1918*, Liberec 2002, s. 95.

¹⁷⁶ Převážná část jich pocházela z Vídně, souhlasně se vyjadřovala k dobovým politickým cílům Rakouska a Německa.

4.1.1 Psalo se v Reichenberger Deutsche Volkszeitung...

Revoluční 7. listopad 1917 proběhl podle novinářů klidně. Bolševici se pokusili vydrancovat dům Miljukova, vůdce kadetů. Kvůli zásahu vojska se jejich pokus nezdařil.¹⁷⁷ O den později vydal guvernér petrohradského vojska rozkaz, aby vojáci neposlouchali vládu. Okolo páté hodiny byly na rozkaz úřadů zbořeny mosty mezi dělnickou čtvrtí a centrem Petrohradu, což zastavilo dopravu v ulicích.¹⁷⁸ Dne 10. listopadu 1917 došlo k boji o Zimní palác. Vojáci generálního štábu v Petrohradě se po několikahodinovém obléhání a boji zmocnili za svítání paláce. Všichni ministři kromě Kerenského byli zajati.¹⁷⁹ Článek s názvem „Ruská flotila ve službě bolševiků“ vyšel 14. listopadu 1917. Informoval o tom, že baltská flotila rozeslala telegram, v němž vyzvala všechny posádky jednotlivých lodí, aby bojovaly za utlačované třídy. Také severoněmeckou flotilu spravila o tomto záměru petrohradská dělnická rada.¹⁸⁰

V článku ze 16. listopadu 1917 se čtenáři mohli dočíst o tom, že nebylo navázáno spojení mezi Petrohradem a Finskem. Dosud se neobjasnilo, kdo přerušil kabel. Kvůli tomu chyběly autentické zprávy z Ruska. Jisté bylo jen to, že celou říši zaměstnávala občanská válka. Navíc občané ruského státu ztratili důvěru ke Kerenskému, přiklonili se ke Kaledinovi, Kornilovovi, Rodzjankovi¹⁸¹ a Miljukovi. Tři poslední se měli zdržovat v Moskvě.¹⁸²

Novináři informovali čtenáře také o dění na frontě, například dne 27. listopadu 1917. Vojáci se prý rozdělili na dvě skupiny. První chtěli opustit frontu ještě tento měsíc, tedy v listopadu. Druzí měli v úmyslu vrátit se z fronty domů nejdříve na Vánoce.¹⁸³

¹⁷⁷ Reichenberger Deutsche Volkszeitung, 7. 11. 1917.

¹⁷⁸ Tamtéž, 8. 11. 1917.

¹⁷⁹ Tamtéž, 10. 11. 1917.

¹⁸⁰ Tamtéž, 14. 11. 1917.

¹⁸¹ Michail Vladimirovič Rodzjanko, po bolševické revoluci působil v letech 1918–1920 v Děnikinově armádě. Roku 1920 emigroval do Jugoslávie, kde zemřel.

¹⁸² Reichenberger Deutsche Volkszeitung, 16. 11. 1917.

¹⁸³ Tamtéž, 27. 11. 1917.

O výsledcích voleb psaly „Reichenberger Deutsche Volkszeitung“ 10. prosince 1917. Odevzdání volebních lístků pro ústavodárné shromáždění v Moskvě bylo ukončeno 4. prosince. Volby vyhráli bolševici, získali 327 952 hlasů, na druhém místě skončili kadeti s 243 000 hlasy. Socialisté revolucionáři¹⁸⁴ obdrželi 48 000 hlasů a demokratický blok 44 000 hlasů. Menševici a internacionalisté získali jen několik tisíc hlasů.¹⁸⁵

O usmíření socialistů revolucionářů s Leninem se členové z Liberecka mohli dočíst 30. prosince 1917. Jejich vstup do ruské vlády byl totiž od této chvíle nezvratný. Převzali vedení sedmi ministerstev. Toto urovnání vztahů se pokládalo za příznivé znamení pro uzavření míru.¹⁸⁶

4.2 Reichenberger Zeitung

„Reichenberger Zeitung“ s podtitulem „Organ für die deutsch-nationale Partei in Böhmen“¹⁸⁷ (od 25. září 1881), poté „Tagblatt für die deutsch-nationale Partei in Böhmen“ (od prosince 1915) a následně „Tagblatt für das deutsche Volk in Böhmen“, vycházely od 16. září 1860 do roku 1938. Jedním z prvních redaktorů tohoto nejvýznamnějšího a nejdéle vycházejícího libereckého politického listu se stal Dr. Alexander von Peez. V čele zakladatelské skupiny stáli významní občané Liberce, například průmyslník Johann Liebig a starosta

¹⁸⁴ Strana socialistů revolucionářů. Podle počátečních písmen názvu se jí říká esefi. Původně to byla revoluční strana rolnictva, strana bojůvek - teroristů. Po březnové revoluci se k ní přidali mnozí, kdo nikdy nebyli socialisty. V té době byla jenom pro zrušení soukromého vlastnictví půdy, při čemž majitelé měli být nějakým způsobem odškodněni. Rostoucí revoluční nálada rolnictva přinutila nakonec esery k opuštění „kompenzační“ doložky a způsobila, že se mladší a bojovnější intelektuálové na podzim r. 1917 odtrhli od strany a utvořili novou stranu, levé socialisty revolucionáře. Esefi, které potom radikální skupiny nazývaly vždy „pravicovými socialisty revolucionáři“, osvojili si politické stanovisko menševiků a spolupracovali s nimi. Nakonec zastupovali bohatší rolníky, intelektuály a politicky nevyspělé obyvatelstvo odlehlých zemědělských okresů.

¹⁸⁵ Reichenberger Deutsche Volkszeitung, 10. 12. 1917.

¹⁸⁶ Tamtéž, 30. 12. 1917.

¹⁸⁷ Organ pro německo-nacionální stranu v Čechách.

Ludwig Ehrlich. List byl založen jako nestranický a podporoval ústavu a parlamentární zřízení, boj za svobodu a všeobecný pokrok. Jednalo se tedy o list liberální, který vyjadřoval stanoviska českých Němců a podporoval zájmy libereckých podnikatelů. Deník nesloužil nikdy jako orgán některé z politických stran, vyjadřoval pouze náklonnost k hlavnímu německému politickému proudu této doby. „Prvním vydavatelem šéfredaktorem listu se stal sám majitel tiskárny Heinrich Tugendhold Stiepel.“¹⁸⁸

„Reichenberger Zeitung“ vycházely denně zpravidla kromě pondělí, od 3. srpna 1914 do 9. února 1916 dokonce třikrát denně. Rozsah jednoho výtisku čítal osm stran, po změně formátu se snížil na čtyři, pak se zvýšil na šest a později na původních osm stran. Nedělní výtisk byl kvůli přílohám a inzerci rozsáhlejší. „Reichenberger Zeitung“ se skládaly z úvodníku a fejetonu, dále z rubrik Innland a Ausland. Na další straně se objevovaly kratší nekomentované zprávy, informace o cenách akcií na burze, brzy přibily rubriky se zprávami z Liberce a okolí, sportovní a kulturní oddíl. Závěr listu tvořila inzerce.

„Na rozdíl od konkurenčních Reichenberger Deutsche Volkszeitung se Reichenberger Zeitung pražským událostem věnovaly mnohem podrobněji.“¹⁸⁹ List měl ze všech libereckých novin nejpodrobnější zpravodajství. Noviny byly myšlenkově nacionálně laděné, ale myšlenkově svobodné, tedy nesloužily zájmům jedné politické strany. List se stal mluvčím sudetoněmecké oblasti. „Od 6. listopadu 1938 až do konce války nahrazuje Reichenberger Zeitung deník Die Zeit, ústřední orgán NSDAP, sudetské župy.“¹⁹⁰

¹⁸⁸ RUSŇÁK, c. d., s. 27.

¹⁸⁹ RUDIŠ, J., *Německý regionální tisk v Liberci v letech 1918-1938*, Liberec 1997, s. 34.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 36.

4.2.1 Psalo se v Reichenberger Zeitung...

Zhruba v polovině dubna 1918 měla být carská rodina přemístěna z Tobolska na Ural. Car zde mohl užívat určité svobody, číst noviny a dozvídat se tak o politické situaci v Rusku.¹⁹¹ V polovině května nastaly v Moskvě pouliční boje mezi bolševiky a anarchisty. Sovětská vojska obklíčila budovy anarchistů a také jejich hlavní sídlo. Anarchisté budovy odmítali předat, bránili se pomocí pancéřových vozů a ručních granátů. Podobné akce se konaly i v jiných ulicích. Takzvaní anarchističtí federalisté vytáhli po půlhodinovém ostřelování bílou vlajku.¹⁹²

O několik dnů později vyšel článek „Hlad v Petrohradě“. Všechny ruské listy zveřejnily telegram sovětské vlády adresovaný všem úřadům, které měly na starosti zásobování města. Petrohrad se zatím nenacházel v katastrofálním stavu. Došly však suroviny potřebné pro výrobu chleba. K dispozici byly pouze zbytky bramborové mouky a suchary. „Rudé hlavní město“ stálo na pokraji zkázy. V okolí Petrohradu se konaly neustále hladové bouře.¹⁹³ K hladomoru v Moskvě a Petrohradu se novináři vyjádřili znovu začátkem srpna. Moskva a Petrohrad byly už čtyři týdny bez chleba. Zmocněnci pro vnitřní státní záležitosti a válečné výbory vydaly výzvu k záchraně hlavního města před hladomorem.¹⁹⁴

Podle zpráv ze stockholmského „Korespondenta“ byly zatčeny osoby, které se podílely na kolosálních krádežích v Rusku. Prokázalo se, že jeden ze zatčených působil jako agent Trockého. Proslýchalo se, že Trockij získal velké sumy peněz, a to 20-30 milionů rublů. Tyto peníze si zaopatřil v zahraničí, především v Jižní Americe.¹⁹⁵

Dne 7. června 1918 vydal Lenin příkaz k mobilizaci dvanácti divizí, které měly zadržet další postup protirevoluce.¹⁹⁶ Pravicoví socialisté

¹⁹¹ Reichenberger Zeitung, 19. 4. 1918.

¹⁹² Tamtéž, 16. 5. 1918.

¹⁹³ Tamtéž, 22. 5. 1918.

¹⁹⁴ Tamtéž, 1. 8. 1918.

¹⁹⁵ Tamtéž, 29. 5. 1918.

¹⁹⁶ Tamtéž, 7. 6. 1918.

revolucionáři¹⁹⁷ projednávali na velkých shromážděních zásahy proti Leninovi, jež uskutečnili pomocí vojsk. Vše skončilo zatčením mnoha mužů. Lenin vyzval všechny zásobovací organizace, aby okamžitě poslaly potraviny do Petrohradu. List konstatoval, že protirevoluce byla známkou všeobecné nespokojenosti s Leninovým režimem, který nastolil v Rusku. K nejvážnějším nepokojům došlo v předměstích Petrohradu. Proti vzbouřencům zasáhli ozbrojení vojáci Rudé armády.¹⁹⁸

Kerenskij uvedl, že bolševiky podporovalo stále méně sedláků. Opírali se tedy především o vojsko a o dělníky žijící ve městech. Dále řekl, že by se měli zneškodnit protivníci bolševiků, protože se z nich stali odpůrci ruské demokracie. Z Anglie přišly zprávy, že se Kerenskij účastnil dělnické konference v Londýně a při projevu vysvětlil, že ruský národ bojoval proti tyranii.¹⁹⁹

Jako vůdce antibolševiků označil ruský novinář velkoknížete Michaila. V článku v „Reichenberger Zeitung“ psal, že se postavil do čela antibolševického hnutí. Podporovali ho Kaledin a Kornilov. Ruští patrioti prý bojovali, aby zachránili Rusko a dosáhli sblížení spojenců, kteří se spolu s nimi zasadili o obranu Ruska.²⁰⁰

„Frankfurter Zeitung“ psaly, že puč v Moskvě se nezdařil. Dne 2. července 1918 zde propukla protirevoluce, kterou začali odpůrci bolševické vlády. Na základě připravovaných plánů na sebe měli strhnout moc přívrženci starých pořádků z různých částí města. Hlavním cílem bylo obklíčení a následné dobytí Kremlu, v němž sídlili vedoucí členové sovětské vlády. V této době se rovněž konala Trockým nařízená mobilizace Rudé armády proti protirevolucionářům. Rada vlády navíc vysílala denně vojska do Murmanské oblasti k boji proti Angličanům, kteří tam v posledních týdnech vysadili nová vojska. Autor článku poznamenal, že věří v pravdivost informací uváděných v zahraničních novinách a že tak nepředkládá čtenářům mylné zprávy.²⁰¹

¹⁹⁷ Viz poznámka č. 184.

¹⁹⁸ Reichenberger Zeitung (večerní vydání), 11. 6. 1918.

¹⁹⁹ Tamtéž, 29. 6. 1918.

²⁰⁰ Tamtéž, 3. 7. 1918.

²⁰¹ Tamtéž, 9. 7. 1918.

„Vossische Zeitung“ zprostředkovaly rozhovor vedený spolupracovníkem listu „Izvestija“ s Leninem. V rozhovoru řekl, že revoluce kryla bez příkras každé jednání, každou zvrhlost a každou špatnou taktiku. Leví socialisté revolucionáři²⁰² vydali už před měsícem výzvu, v níž se mimo jiné objevilo heslo: „Ať žije povstání proti Němcům!“ Pod vlivem okolností ruský lid mohl a chtěl vést svou válku. Spojenci však na tuto skutečnost nebrali zřetel. Za každou cenu vnucovali lidu svou vůli, totiž vůli sociálně revolučního centrálního komitétu, v němž zasedali „nebezpeční zločinci a hysteričtí intelektuálové“. Teroristický akt a vzpoura měly lidu otevřít oči před propastí. Tou propastí mysleli zločineckou taktiku levých socialistů revolucionářů. Lidé provolávali: „Pryč s vámi, vy zatracenci, vy nás chcete dostat do války!“ Zranili při tom vůli lidu a páchali násilí kvůli válečnému konfliktu. To lidé socialistům revolucionářům neprominuli.²⁰³

Článek z druhé poloviny července 1917 informoval čtenáře o epidemii cholery, která řádila v Petrohradě. Epidemie se v těchto dnech stále šířila, počet nakažených za den stoupl z 500 na 600 osob.²⁰⁴ K epidemii cholery se vrátila Deutsche Volkszeitung ještě 2. srpna. Podle zpráv z „Neue Züricher Zeitung“ sděloval švédský generální konzul v Petrohradě, že bylo zjištěno 3 635 nakažených cholerou od 1. do 18. července, z toho 1 210 mrtvých. Mnoho případů podobných choleře se nezapočítávalo. Od 18. do 25. července přibýlo 800 nemocných.²⁰⁵

Koncem července byl zavražděn ruský car. Jeho smrti věnovaly podle slov „Reichenberger Zeitung“ ruské listy různých politických uskupení dlouhé novinové články, v nichž novináři vyjadřovali rozhořčení politiků kvůli spáchané vraždě. Místní sověty na Uralu prý neobdržely od Moskvy žádnou instrukci o zastřelení cara. Měly ho pouze přivést do bezpečí. Vládu v Moskvě z plánování vraždy cara a jeho rodiny žádný list neobvinil. Jeden spisovatel tvrdil, že se

²⁰² Viz poznámka č. 184.

²⁰³ Reichenberger Zeitung, 16. 7. 1918.

²⁰⁴ Tamtéž (večerní vydání), 19. 7. 1918.

²⁰⁵ Tamtéž (večerní vydání), 2. 8. 1918.

v ruské říši nic nezměnilo. Lidé byli neustále pronásledováni.²⁰⁶

Zpravodaj „Berliner Tageblatt“ Dr. Hans Borst se zúčastnil shromáždění v Moskvě. Lenin při svém projevu zdůraznil, jak velkým nebezpečím byl pro Rusko anglofrancouzský imperialismus. Dále řekl, že se anglofrancouzským imperialistům podařilo v sovětu v Baku získat 30 hlasů proti bolševikům. Od nynějška prodloužilo Německo potvrzení o soukromém vlastnictví pozemků v Rusku. Proto mělo Německo bojovat proti anglofrancouzským imperialistům. Lenin se snažil zavést v Rusku socialismus a zároveň vedl zemi do války. Potom mluvil Trockij. Jeho projev byl ostřejší, důraznější a „méně sušší“ než Leninův. S bouřlivým souhlasem přijali účastníci shromáždění sdělení o uzavření petrohradského sovětu. Čtvrtina jeho členů působila na frontě v Murmanské poušti v boji proti Anglii.²⁰⁷

Z druhé poloviny srpna 1918 pocházela zpráva o tom, že Trockij ustavil válečnou radu, která měla ve svých rukou vedení vojenských operací. Jejími členy se mohli stát nejen důstojníci, ale také poddůstojníci či dokonce jen obyčejní vojáci, kteří absolvovali před nedávnem založenou vojenskou akademií. Článek také zodpověděl mnohokrát projednávanou otázku, zda existoval válečný konflikt mezi Ruskem a dohodovými mocnostmi. Ruské vyslanectví vydalo zprávu, v níž Rusko válečný stav odmítlo. Text zprávy byl následující: „Anglie a Francie Rusku oficiálně nevypověděly válku, ačkoliv oba státy poslaly do Ruska vojska a zkusily proniknout do nitra země.“ Sovětská vláda chtěla ukázat, že sovětské pracující masy si přály žít v souladu s dělníky ostatních evropských zemí. Kořistnický vpád anglofrancouzských vojsk, který měl mít za následek zhroucení sovětské vlády a vést ke znovuzřízení kapitalistické, nemohlo Rusko považovat za akt k vypovězení války. Odpovědělo jen protiopatřeními, jako byla internace zástupců anglicko-francouzské buržoazie. Nevztahovaly se na osoby v pokročilém věku, otce rodin, nemocné, ženy a děti, stejně tak ani na dělníky. Kvůli těmto represím Moskvu opustili konzulové a agenti Dohody. Komisariát pro zahraniční záležitosti k tomu uvedl, že odcestování konzulů nevnímal jako narušení

²⁰⁶ Reichenberger Zeitung, 26. 7. 1918.

²⁰⁷ Tamtéž (večerní vydání), 8. 8. 1918.

politických vztahů mezi Ruskem a státy Dohody.²⁰⁸

Atentátu na Lenina, který se odehrál v podvečer 30. srpna 1918, se věnoval také regionální tisk. Spáchaly jej dvě příslušnice strany socialistů revolucionářů. Dvě střely ho zasáhly do prsou a plic. Soudruha Lenina, vůdce ruského proletariátu, postřelily zezadu během shromáždění dělníků Michelsonovy továrny v Moskvě. V tento den byl rovněž zavražděn lidový komisař pro vnitřní záležitosti Urický. V moskevských dělnických a vojenských kruzích panovalo obrovské rozčilení.²⁰⁹

O několik dnů později označil novinář atentát za velké protirevoluční spiknutí. Podle ruského deníku „Pravda“ se stal hlavním bodem programu velkého protirevolučního komplotu. Atentát rozpoutal bouřlivé diskuze v Moskvě a Petrohradě, na jejichž základě zavedli bolševici ostrá protiopatření. Organizátor protirevolučních bojů, lidový komisař Brujevič, zjistil, že se centrum spiknutí nalézalo v Jižním Novgorodě, druhé potom v Kazani.²¹⁰

List rovněž uvedl znění Leninova proslovu k dělníkům: „Vojáci! Vy se odebíráte na česko-slovenskou frontu. Musíte usilovat o to, aby byly rudé gardy nepřemožitelné. Musí fungovat jako disciplinovaný útvar. Shromážděte všechny síly, které budou hájit vlast a pobijí protivníky. Nejzdatnější vůdcové vás budou na frontě neustále povzbuzovat. Vojáci, vlast vás volá. Revoluce je ve velkém ohrožení. Splňte vaši povinnost a chraňte ruskou sociální federativní republiku.“²¹¹

4.3 Ještědský obzor

V dubnu 1907 vyšlo první číslo „Věstníku českého severu“. Již 14. července téhož roku změnil list název na „Ještědský obzor“. Na podzim jej

²⁰⁸ Reichenberger Zeitung (večerní vydání), 23. 8. 1918.

²⁰⁹ Tamtéž, 31. 8. 1918.

²¹⁰ Tamtéž, 3. 9. 1918.

²¹¹ Tamtéž, 3. 9. 1918.

uznal plzeňský sjezd sociální demokracie za orgán Československé strany sociálně demokratické v Podještědí. Prvním odpovědným redaktorem se stal Alois Kříž, po něm vedení listu převzal Antonín Hochovský. Během první světové války stál v čele redakce Jaroslav Koudelka. „Ještědský obzor“ byl 31. července 1914 úředně zastaven. Po opětovném pokusu o obnovení vydávání listu pod názvem „Nový Ještědský obzor“ byl opět zakázán. Vyšla pouze dvě čísla. Později vycházel list pod názvem „Naše rozhledy“. V srpnu 1915 ho státní moc zrušila. Vydávání bylo znovu zahájeno 14. března 1919, kdy vyšlo první číslo „Ještědského obzoru“. V době první republiky byl majitelem a vydavatelem Obvodní výbor Československé sociálně demokratické strany dělnické v Liberci. Noviny vycházely od 14. března 1921 do 21. prosince 1922 každý čtvrtek s datem příštího dne. Od června 1919 se zvýšil počet stran z původních čtyř na osm. Na titulní straně týdeník informoval o nejdůležitějších zprávách z domova i ze světa. Ostatní články se věnovaly regionálnímu zpravodajství. Součástí listu byl i román na pokračování, reklamy, vizitky, pozvánky. Pravidelně se objevovaly informace o tělocvičných slavnostech dělnických tělovýchovných jednot.²¹²

4.3.1 Psalo se v Ještědském obzoru...

Začátkem srpna 1919 vyšel v „Ještědském obzoru“ článek „Sovětové Rusko ve světle čísel“. Nabízel čtenářům údaje o poklesu počtu obyvatel, o růstu státního rozpočtu, klesal rovněž počet fungujících průmyslových podniků atd. Koncem roku 1917 bydlelo v Petrohradě 1 900 000 lidí, koncem roku 1918 již o milion méně. V dříve milionové Moskvě klesl v tomto období počet obyvatel z 300 000 na 95 000. Před uchwácením moci bolševiky se výše státního rozpočtu pohybovala okolo 13 miliard rublů. V roce 1918 se státní rozpočet vyšplhal

²¹² CSIZMAZIA, M., *Český regionální tisk v Liberci v letech 1918-1938*. Liberec: Česká beseda, 2001, s. 8-9.

na 80 miliard rublů a za první čtyři měsíce roku 1919 to bylo 51 miliard rublů. Týdeník upozorňoval také na neúměrně vysoký počet úředníků. V jednom gubernském okrese jich pracovalo 275, za vlády bolševiků dokonce 865. V nemocnici pro 144 pacientů působilo 44 funkcionářů. Na počátku roku 1918 fungovalo v Moskvě 211 průmyslových podniků. V dubnu jejich počet klesl na 151, v říjnu 1918 vzrostl na 161, ovšem v srpnu 1919 nepracoval už ani jeden. V závěru článku autor předložil, co chtěl těmito číslicemi dokumentovat. „Nejen že toto vše bolševism zavinil, ale to, že není ruský způsob socialismu schopen rychleji a lépe ozdravěti společnost než socialism demokratický a vývinový.“²¹³

Dne 24. prosince 1920 se zabýval Dr. Otto Bondy výkladem pojmu diktatura proletariátu. Při vysvětlení pojmu proletariát se odvolával na Marxovo pojetí, jež hlásalo osvobození a povznesení proletariátu, který měl pracovat pro takový stav společnosti, aby lidé nemajetní, zejména penzující, byli tak slušně živi jako lidé majetnější a jako prostředek k dosažení tohoto cíle doporučoval socialismus, jenž pro něj znamenal zespolečenštění výrobních prostředků. Vytvořila by se tak společnost hospodářsky „slušně“ situovaných a sobě rovných. Z toho vyplynulo, že socialismus směřuje k odstranění proletariátu. Diktaturu přeložil jako neomezenou moc, nadvládu.²¹⁴

Bondy se dále zabýval problematikou nemožnosti existence diktatury proletariátu v socialistické společnosti. Vysvětlil to následovně: „Každá nadvláda jedné třídy znamená potlačení třídy druhé, proto socialismus nemůže být pro žádnou trvalou nadvládu a diktaturu.“²¹⁵ Diktatura proletariátu by mohla být pouze přechodnou krátce trvající formou společnosti, aby se rychleji uskutečnil ideál socialismu. Pokud by se proletariát dostal k moci, pomohl by nejdříve své vlastní vrstvě, aby se její příslušníci vyrovnali svou životní úrovní lépe situovaným stavům a přestal být proletariátem.

Vše předpokládalo splnění dvou podmínek: vlády by se musel zmocnit

²¹³ Ještědský obzor, 8. 8. 1919.

²¹⁴ Tamtéž, 24. 12. 1920.

²¹⁵ Tamtéž.

všechnen proletariát a ne jen vrstva jednotlivců, která sice mluvila jménem proletariátu, ale nejednala vždy v jeho prospěch. Druhou podmínkou bylo, aby se ze společnosti odstranila chudoba. Bondy navíc uznal, že mnoho nedostatků ruské diktatury zaviniily ruské poměry a dále poměry vyvolané válkou a bloádou Dohody. V Rusku vládla skutečně jen malá vrstva lidí vzešlá z proletářských vrstev. Proletariát sám, představovaný dělníkem, neměl do vlády co mluvit, nemohl ani volit své zástupce. Zcela se podřizoval vůli Lenina a jeho přívrženců, kteří uchvátily moc násilím.²¹⁶

Za těchto okolností se nabízela otázka, zda měla Leninova vláda vůli, možnost a schopnost povznést stav chudiny natolik, aby vymizela nouze a chudoba a s ní i proletariát. Po třech letech Leninovy vlády neklesla v Rusku ani bída, ani dražota. Proletariátu přibylo zproletarizováním středních vrstev. Nastala sice větší rovnost, ale rovnost v bídě a nuzotě. Výsledky Leninovy diktatury nepovzbuzovaly k tomu, aby se i český lid podřídil této diktatuře a nechal se ovládat z Moskvy.²¹⁷

4.4 Komparace regionálního tisku

„Reichenberger Deutsche Volkszeitung“ předkládaly čtenářům spíše zprávy kratšího rozsahu, informovaly o dění v Rusku po převratu. Zmiňovaly se také o situaci na frontě, o politických problémech uvnitř země a o rozkazech, které byly vydávány baltské flotile, jejíž úloha spočívala v boji za utlačované třídy. Výsledky voleb do ústavodárného shromáždění dokládali novináři přesnými počty voličů té které strany. V případě menševiků přesné počty hlasů ani neuvedli.

Tento list dění nehodnotil, pouze konstatoval fakta, tedy alespoň tak tomu bylo v posledních dvou měsících roku 1917, kdy ještě stále pokračovala první

²¹⁶ Ještědský obzor, 24. 12. 1920.

²¹⁷ Tamtéž.

světová válka. Přesto bylo už na konci prosince patrné probolševické vyznění listu. Zprávy získávali novináři díky telegrafickému spojení Petrohradu s Finskem, odkud přicházely informace do českých zemí.

„Reichneberger Zeitung“ spravovaly čtenáře Liberecka dokonce i o životě carské rodiny, která byla plně v područí bolševiků. Ovšem později se velkokníže Michail postavil do čela antibolševiků. List psal o bojích bolševiků s anarchisty, jež chtěli ukončit jejich vládu, ovšem takové přesile nebyli schopni čelit. Politování vyjádřili novináři nad hladomorem, který sužoval Rusko, hned několikrát. Článkem o krádeži peněz v Rusku měly zřejmě dokumentovat zvrhlost vedoucích představitelů bolševiků. Protirevoluci považoval list za známku všeobecné nespokojenosti s Leninovým režimem, jenž vyústil v hladomor. Další ránou pro obyvatele Ruska byla epidemie cholery, jejíž rozsah dokládali novináři počty obětí.

Většina článků se věnovala pokusům o protirevoluci, akcím, jež měli na svědomí odpůrci Lenina a jeho příveženců. Chtěli ukázat, jak je vláda bolševiků neprospěšná společnosti, dále se snaží vstoupit do války proti Němcům a zapříčinit tak smrt mnoha mužů. I rozpoutání válečného konfliktu se stalo tématem několika článků. Rozhořčení vyjádřili novináři nad vraždou cara. Pád carismu nutně nemusel znamenat i násilnou smrt jeho představitele, k níž původně ani nemělo dojít. Články rovněž dokazovaly, že ruští dělníci usilovali o to žít v souladu s dělníky ostatních zemí. Právě proto se bouřili proti vstupu do válečného konfliktu, který by narušil soužití s evropskými dělníky.

„Reichenberger Zeitung“ vyznívaly spíš protibolševicky, jak jsem se výše snažila ukázat. Důvodem bylo zřejmě i to, že jejich majiteli byli především liberečtí továrníci, tedy buržoazie, která se orientovala spíše na kapitalismus. Zprávy o dění v Rusku získávali novináři ze zahraničního tisku, například ze Švédska, respektive ze Stockholmu, dále z Německa, Anglie i ze samotného Ruska. Pokud přebírali informace ze zahraničních novin, museli se spoléhat na pravdivost údajů.

„Ještědský obzor“, který přijali sociální demokraté za tiskový orgán, se jako levicový list vyjadřoval k situaci v Rusku spíše kriticky. Noviny bohužel nevycházely během první světové války, ale obnoveně až od roku 1919, kdy se začaly projevovat negativní důsledky vlády bolševiků. Nebylo tedy možné pozorovat názorový obrat jako například u „Práva lidu“. Novinář se v jednom z článků rozhodl, že situaci v Rusku zhodnotí pomocí čísel, která mají mnohem vyšší výpovědní hodnotu o stavu hospodářství a počtu obyvatel než dlouhá souvětí založená na hanění bolševiků a způsobu jejich vlády. Velkou pozornost věnoval list také pojmu diktatura proletariátu. Z nedostatků v Rusku vinil Dr. Bondy především blokádu Dohody a válku. Lenin nebyl schopen tento stav nijak změnit a zlepšit životní podmínky lidí, kteří se neustále potýkali s chudobou. Proto doufal, že se české země ruskému diktátu nikdy nepodřídí.

Závěr

Ruský převrat, který bývá mylně označován revolucí, provedl malý okruh lidí. Jeho vliv na celosvětové politické myšlení a následky, jež nesl ruský lid, byly neúměrné vůči počtu bolševiků. Těm zajistil převrat a následná občanská válka vládu nad celým Ruskem. Již po roce se začaly projevovat první negativní důsledky jejich režimu. Lenin začal likvidovat politické protivníky, znárodnil hospodářství, vyhlásil pracovní povinnost, chtěl zrušit obchod atd.

Nadšení z dění v Rusku vyjádřilo ve svých člancích pouze „Právo lidu“ a samozřejmě „Pravda“ a „Petrohradská pravda“, tiskové orgány bolševiků, z regionálního tisku potom „Reichenberger Deutsche Volkszeitung“. Ostatní listy se zmiňovaly spíše o negativech. Zastupovaly většinou názory kapitalistů, středních rolníků či zastánců demokracie, které se se socialistickými myšlenkami příliš neshodovaly. Všechny listy samozřejmě ovlivňovala ideologie té strany, jejímž tiskovým orgánem byly. U regionálních novin se v jejich charakteristikách můžeme dočíst, že nenáležely žádné straně, ale přesto je nějaká určitým způsobem ovlivňovala. Z těchto důvodů se nedá hovořit o objektivním předkládání zpráv české veřejnosti.

Informace čerpali čeští novináři z ČTK, dále potom ze zahraničních novin. Články pro ně psali také vojenští hodnostáři působící v Rusku, zahraniční vyslanci, čeští poslanci, zřídka i spisovatelé. Regionální tisk obsahoval spíše zprávy kratšího rozsahu, ale snad nejlépe a nejpodrobněji vypovídaly o dění na východě. O událostech se novináři dozvídali prostřednictvím telegrafického spojení a ze zahraničního tisku. Nejsnadněji se k informacím dostávali samozřejmě ruští novináři, kteří žili a denně se pohybovali přímo v centrech dění.

Některé noviny považovaly bolševickou vládu za utopistickou a neustále poukazovaly na to, jak trpěl ruský lid. „Národní listy“ byly nejvíce protibolševicky zaměřené a jejich ideologické pojetí došlo až tak daleko, že znevažovaly názory „Práva lidu“. Věrohodně působila na čtenáře svědectví

těch, kteří v Rusku po určitý čas žili a měli možnost poznat zdejší poměry. Výrazné místo zaujímaly zprávy o hladomorech a epidemiích, jež se šířily mezi lidmi. Zásahy Dohody či izolace Ruska - to byly podle novinářů způsoby, jak ukončit vládu bolševiků. Články se rovněž věnovaly poměrům na bojištích. Český tisk se zabýval hospodářskými potížemi a hledáním jejich příčin. Častým terčem kritiky byl rovněž Leninův způsob prosazování nařízení a dekretů. Vše se dělo násilím, nikoli mírovou cestou, jak si to jistě přáli menševici a obyvatelé Ruska. Významnou událostí v ruských dějinách byl také atentát na Lenina, jehož zotavování a potrestání viníků se věnovalo mnoho článků. V novinách se odrážel celosvětový dopad převratu. Lenin jím chtěl rozpoutat revoluci ve všech státech, ty se tomu ovšem bránily.

Bohatší na faktografické údaje byly především noviny ruské a regionální. Svá tvrzení dokládali žurnalisté čísly a procentuálními hodnotami. Naopak v českém tisku se vyskytovalo spíše bilancování a hodnocení politických úspěchů a neúspěchů Leninovy diktatury. Názorovou proměnou prošlo pouze „Právo lidu“, ostatní tisk se držel jednoho stanoviska. Novináři prostřednictvím svých článků ovlivňovali a do jisté míry manipulovali myšlením veřejnosti a zamezovali tak svobodnému utváření názorů na socialismus a bolševiky.

Zcela odlišný druh tisku tvořily ruské listy. Zpravovaly čtenáře převážně o politických událostech a připravovaných jednáních, články vyznívaly spíše agitačně. Novináři se snažili ukázat hrdinství vojáků v bojích a blahodárný vliv Leninovy politiky na život dělníků. Propagovali bolševický program a zdůrazňovali vítězství proletariátu nad buržoazií. V Západu viděli nepřítel ruské revoluce. Velkou pozornost věnovali brestlitevskému míru, jehož podpisem Rusko muselo souhlasit s navrženými, respektive nadiktovanými podmínkami. Zahraničnímu dění se listy příliš nevěnovaly. Opoziční názorovou platformu tvořil „Nový život“.

Díky převratu v Rusku získali bolševici moc a lidé se stali buď přívrženci, nebo odpůrci socialismu. Rusové doufali ve zlepšení poměrů jak politických, tak i hospodářských a především jejich nuzné životní situace umocněné hladem.

Po překonání carské vlády se však dění neslo ve znamení diktatury, násilí a teroru bolševiků. Menševici zastávali přesvědčení, že Rusko nebylo pro sociální revoluci dostatečně hospodářsky zralé, dojít mělo pouze k revoluci politické.²¹⁸ Bolševiky označil John Reed za destruktivní stranu v Rusku s konstruktivním programem. Disponovala i značnou mocí, která jí umožňovala program prosadit. Moc převzali v pravý čas. Kdyby tak neučinili, do prosince by díky zásahu německých vojsk vládl Moskvě a Petrohradu opět car.²¹⁹ Převrat tento vývoj zvrátil. Dnes na něj pohlížíme spíše negativně, ovšem zpočátku do pozdějšího vývoje událostí všichni vkládali velké naděje a těšili se z ideálů socialismu. Brzy však nastalo tvrdé vystřízlivění. Zajímavý je názor Orlanda Figese. Ten ve své knize uvedl, že „sovětský model vedl téměř všude ke katastrofálním koncům - i když byl aplikován v rozličných místních podobách a na tak rozdílných místech, jako je Čína, jihovýchodní Asie, východní Evropa, subsaharská Afrika a Kuba - nelze se vyhnout závěru, že jeho základní problém nespočívá zřejmě v okolnostech, ale v samotných principech.“²²⁰

Téměř úplný výčet negativ Leninovy vlády sepsal v závěru své knihy Václav Veber. „Lenin zničil ruskou demokratickou vládu, rozehnal Ústavodárné shromáždění, zlikvidoval občanská práva i svobody, zničil ekonomickou, ze sovětů učinil přivažek, zničil výkvět inteligence Ruska, zlikvidoval strany (i ruskou sociální demokracii), carskou rodinu, příslušníky nepřátelských tříd, krutě potlačoval hnutí odporu, ožebračil a téměř zničil pravoslavnou církev a rudým terorem, násilím, vojenskými akcemi a občanskou válkou, včetně jejích následků, způsobil smrt přibližně 13 milionů lidí.“²²¹

²¹⁸ Viz strana 13.

²¹⁹ Reed, c. d., s. 17.

²²⁰ Figes, c. d., s. 764.

²²¹ Veber, c. d., s. 147.

Seznam zkratek

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická
ČTK	Československá tisková kancelář
event.	eventuálně
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Národně socialistická německá strana dělnická)
tj.	to jest
tzv.	takzvaný
venkov.	venkovský

Použité prameny, literatura a internetové zdroje

Prameny

Národní archiv

Právo lidu

Slovanská knihovna

Nový život

Petrohradská pravda

Pravda

Státní okresní archiv Liberec

Ještědský obzor

Reichenberger Deutsche VolksZeitung

Reichenberger Zeitung

Literatura

BERÁNKOVÁ, M. *Dějiny československé žurnalistiky*. 1. vyd. 1. díl, Český periodický tisk do roku 1918. Praha: Novinář, 1981. 274 s.

BERÁNKOVÁ, M. - MALEC, K. *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: Stručný přehled*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980. 62 s.

CSIZMAZIA, M. *Český regionální tisk v Liberci v letech 1918-1938*. Liberec: Česká beseda, 2001. 46 s.

FIGES, O. *Lidská tragédie : ruská revoluce 1891-1924*. 1. vyd. Praha: Beta-Dobrovský: Ševčík, 2000. 837 s. ISBN 80-86278-74-3.

Interpretace ruské revoluce 1917. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. 182 s. ISBN 978-80-7325-150-5.

MOULIS, V. *Běsové ruské revoluce*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2002. 204 s. ISBN 80-86569-07-1.

Ohlasy českého a slovenského tisku na Velkou říjnovou socialistickou revoluci z let 1917 až 1924. Praha: ČTK, 1967. 368 s.

PIPES, R. *Dějiny ruské revoluce*. 1. vyd. Praha: Argo, 1998. 396 s. ISBN 80-7203-081-7.

REED, J. *Deset dnů, které otřásl svět*. Praha: Komunistické nakladatelství a knihkupectví, 1926. 225 s.

ŠŤASTNÁ, H. *Dějiny ruského a sovětského tisku*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1985. 448 s.

ŠVANKMAJER, M. *Dějiny Ruska*. Praha: Lidové noviny, 1995. 473 s. ISBN 80-7106-128-X.

UTITZ, B. *Svědkové revoluce: Někdejší spolupracovníci Lenina a Stalina vypovídají*. 2. vyd., v Orbisu 1. vyd. Praha: Orbis, 1990. 195 s. ISBN 80-235-0005-8.

VEBER, V. *Leninova vláda : (Rusko 1917-1924)*. 1. vyd. V Praze: Triton, 2003. 190 s. ISBN 80-7254-356-3.

Diplomové práce

RUDIŠ, J. *Německý regionální tisk v Liberci v letech 1918-1938*. Liberec: TUL, 1997.

RUSŇÁK, J. *Německý politický tisk v Liberci 1860-1918*. Liberec: TUL, 2002.

Internetové zdroje

<http://encyklopedie.vseved.cz>

<http://slovník-cizích-slov.abz.cz/>

<http://webcache.googleusercontent.com>

<http://wikipedia.blogspot.com>

<http://www.cojeco.cz>

<http://www.eilatgordinlevitan.com>

<http://www.wikipedia.cz>

Seznam příloh

Příloha č. 1	Večerník Práva lidu	76
Příloha č. 2	Reichenberger Deutsche Volkszeitung.....	77
Příloha č. 3	Reichenberger Zeitung.....	78
Příloha č. 4	Ještědský obzor.....	79
Příloha č. 5	Pravda.....	80
Příloha č. 6	Petrohradská pravda.....	81
Příloha č. 7	Nový život.....	82

Příloha č. 1 Večerník Práva lidu

Podobizny Lenina a Kaledina (v novinách otištěny 29. 11. 1917), dole Trockého (z 1. 12. 1917).

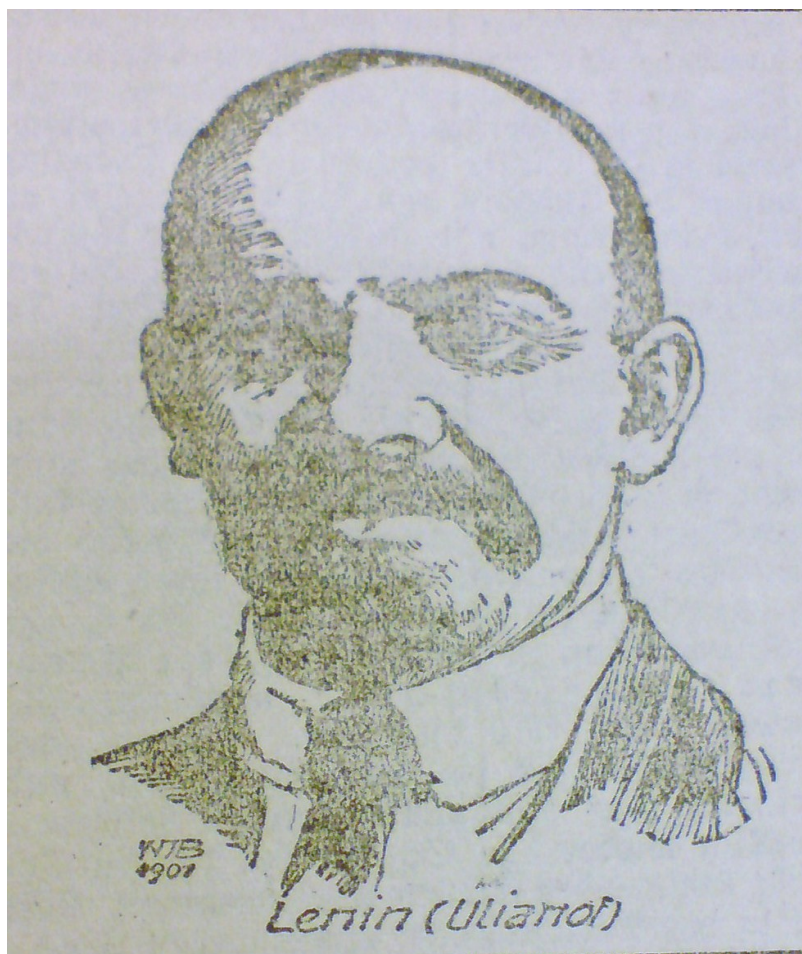
Příloha č. 2 Reichenberger Deutsche Volkszeitung

Titulní strana ze 7. 11. 1917.

Příloha č. 3 Reichenberger Zeitung

Podobizna Lenina, v novinách otištěna 8. 9. 1918.

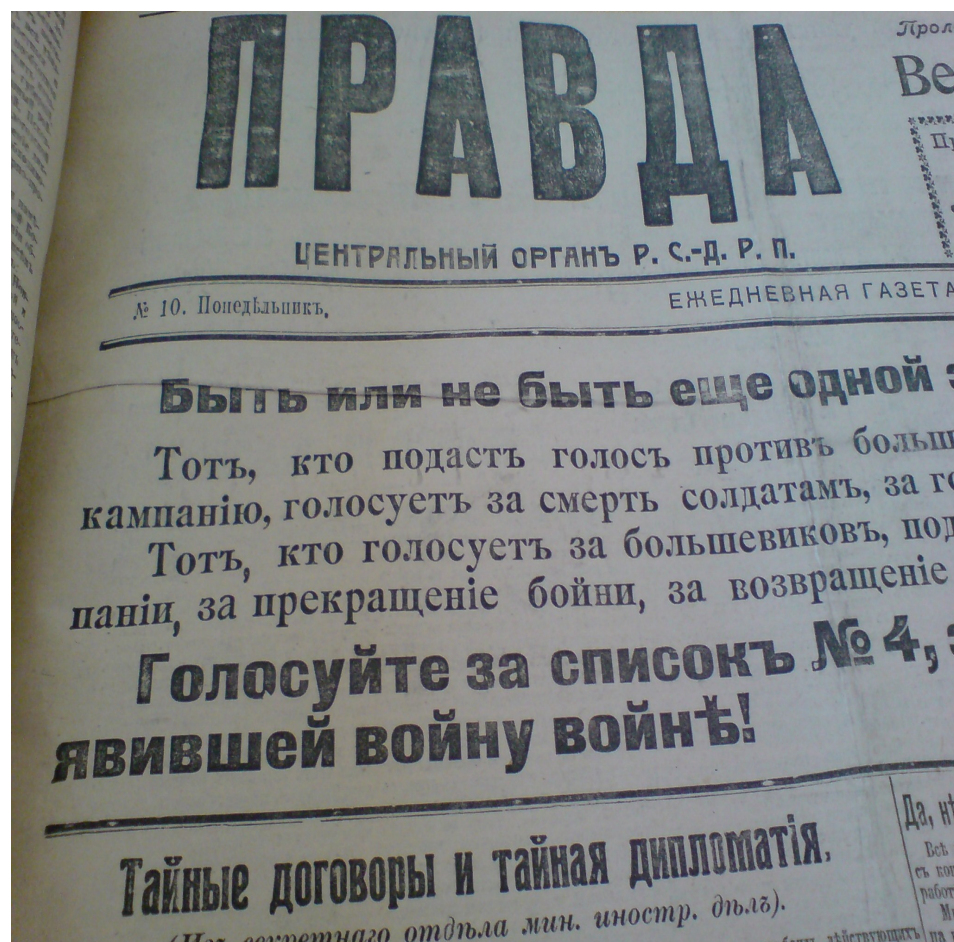
Titulní strana z 24. 12. 1920.

Titulní strana z 24. 12. 1920.

Пříloha č. 5 Pravda

Titulní strana z 26. 11. 1917.

Пříloha č. 7 Nový život

Úryvek článku z 7. 6. 1918.

